SISÄASIAINMINISTERIÖ

Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi

Ehdotus

Sisäinen turvallisuus

SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 14/2011

SISÄASIAINMINISTERIÖ

KUVAILULEHTI

Julkaisun päivämäärä
12.4.2011

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)	Julkaisun laji
Työryhmä Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede, puheenjohtaja Suunnittelija Kia Vertio sihteeri	Muistio
	Toimeksiantaja Sisäasiainministeriö
	Toimielimen asettamispäivä 20.1.2011 SM055:00/2010

Julkaisun nimi
Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi

Julkaisun osat
Luovutuskirje, johdanto, muistio, liitteet

Tiivistelmä

Sisäasiainministeriö asetti 20.1.2011 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen viranomaisten koulutuksen kehittämisestä kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Työryhmän asettaminen ja sen tehtäväksi annetun koulutusehdotuksen valmisteleminen on osa sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa. Työryhmässä oli edustettuna sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma/opetus- ja kulttuuriministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Poliisihallitus, Helsingin kaupunki, Ihmisoikeusliitto, Monika-Naiset liitto ry ja Lyömätön Linja Espoossa/Naisten Apu Espoossa ry.

Kunniaan liittyvä väkivalta on ajankohtainen ilmiö myös Suomessa kansainvälistymiskehityksen myötä. Haasteena on tarjota viranomaisille koulutusta kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kattavasti mutta tiiviisti. Tämän ehdotuksen kohderyhmänä ovat ne viranomaiset, jotka työtehtävissään mahdollisesti joutuvat tekemisiin kunniaan liittyvän väkivallan kanssa. Kunniaan liittyvän väkivallan huomioimista osana tutkintoon johtavaa koulutusta ei käsitellä tarkemmin.

Työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotus koulutukseksi, jolla tehostetaan viranomaisten osaamista ja valmiuksia tunnistaa ja ennalta ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa. Ehdotuksessa tuli esittää koulutuksen keskeinen sisältö sekä laatia ehdotus koulutuksen toteuttamisesta mukaan lukien rahoitusta koskevat kysymykset. Lähtökohtana oli, että koulutus on säännöllisin väliajoin päivitettävä kokonaisuus, joka sisältää niin lähiopetusta kuin etäopintojakin. Koulutus voidaan toteuttaa itsenäisesti tai se voidaan liittää osaksi muita opintoja.

Työryhmän ehdotus koulutukseksi on kaksiosainen. Peruskoulutus pyritään tarjoamaan mahdollisimman laajasti kaikille asian kanssa tekemisiin joutuville viranomaisille. Jatkokoulutuksessa syvennetään peruskoulutuksessa saatua tietoa ja sitä tarjotaan ammattiryhmittäin omassa työssä tarvittavan erityisosaamisen parantamiseksi. Koulutukseen sisältyvää lähiopetusta järjestetään koko maassa. Lisäksi verkkoon kootaan tietopankki itseopiskelun tueksi. Koulutus voidaan liittää osaksi muuta koulutusta, mutta pääsääntöisesti koulutus tarjotaan itsenäisenä pakettina. Koulutuksen sisällön valmistelua ja päivittämistä ehdotetaan sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle. Koulutuksen järjestäjäksi ehdotetaan aluehallintovirastoja. Koulutus ehdotetaan rahoitettavaksi valtion budjetista.

Avainsanat (asiasanat)
väkivalta, koulutus, sisäinen turvallisuus, viranomaiset

Muut tiedot
Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-658-5 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut

Sarjan nimi ja numero	ISSN	ISBN
Sisäasiainministeriön julkaisut 14/2011	1236-2840	978-952-491-657-8

Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta	Luottamuksellisuus
38	suomi	20,00	julkinen

Jakaja	Kustantaja/julkaisija
Sisäasiainministeriö	Sisäasiainministeriö

INRIKESMINISTERIET

PRESENTATIONSBLAD

Utgivningsdatum
12.4.2011

Arbetsgruppen för utvecklandet av myndigheternas utbildning för att identifiera och förebygga hedersrelaterat våld. Programdirektör Georg Henrik Wrede, ordförande Planerare Kia Vertio, sekreterare	Typ av publikation Promemoria Uppdragsgivare Inrikesministeriet Datum för tillsättandet av organet 20.1.2011 SM055:00/2010

Publikation (även den finska titeln)
Utvecklandet av myndigheternas utbildning för att identifiera hedersrelaterat våld

Publikationens delar
Följebrev, inledning, promemoria, bilagor

Referat

Inrikesministeriet tillsatte den 20 januari 2011 en arbetsgrupp för att förbereda ett förslag om utvecklandet av myndigheternas utbildning för att identifiera och förebygga hedersrelaterat våld. Tillsättandet av arbetsgruppen och uppdraget att förbereda ett utbildningsförslag är en del av genomförandet av programmet för den inre säkerheten. I arbetsgruppen fanns representanter för inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd/undervisnings- och kulturministeriet, Institutet för hälsa och välfärd, Polisstyrelsen, Helsingfors stad, Förbundet för mänskliga rättigheter, Monika-Naiset liitto ry och Lyömätön Linja Espoossa/Naisten Apu Espoossa ry.

På grund av internationaliseringen är hedersrelaterat våld ett aktuellt fenomen även i Finland. Utmaningen är att erbjuda omfattande men intensiv utbildning för myndigheter för att identifiera och förebygga samt ingripa i hedersrelaterat våld. Målgruppen för detta förslag är de myndigheter som eventuellt har att göra med hedersrelaterat våld i sina arbetsuppgifter. Att beakta hedersrelaterat våld i den grundläggande utbildningen behandlades inte.

Arbetsgruppen hade till uppgift att förbereda ett förslag om en utbildning som ökar myndigheternas kompetens och beredskap att identifiera och förebygga hedersrelaterat våld. Förslaget skulle presentera utbildningens centrala innehåll samt en plan om hur utbildningen kan genomföras inklusive frågor gällande finansieringen. Utgångspunkten var att utbildningen är en helhet som uppdateras med jämna mellanrum och som omfattar både närundervisning och distansstudier. Utbildningen kan genomföras självständigt eller kopplas till andra utbildningar.

Arbetsgruppens utbildningsförslag består av två delar. Man strävar efter att erbjuda grundläggande utbildning i så omfattande utsträckning som möjligt till alla myndigheter som berörs av frågan. Den fortsatta utbildningen är en fördjupning av den grundläggande utbildningen och erbjuds för varje yrkesgrupp för att förbättra den specialkompetens som behövs i det egna arbetet. Närundervisningen som ingår i utbildningen anordnas i hela landet. Därutöver sammanställs en databank på Internet som stöd vid självstudier. Utbildningen kan kopplas till andra utbildningar, men i regel erbjuds utbildningen som ett självständigt paket. Beredningen och uppdateringen av utbildningens innehåll föreslås ligga på social- och hälsovårdsministeriets ansvar. Regionförvaltningsverken föreslås som utbildningsanordnare. Utbildningen föreslås finansieras ur statsbudgeten.

Nyckelord
våld, utbildning, inre säkerhet, myndigheter

Övriga uppgifter
Elektronisk version, ISBN 978-952-491-658-5 (PDF), www.intermin.fi/publikationer

Seriens namn och nummer		ISSN	ISBN
Inrikesministeriets publikation 14/2011		1236-2840	978-952-491-657-8
Sidoantal 38	Språk finska	Pris 20,00	Sekretessgrad offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

Sisäasiainministeriölle

Valtioneuvosto teki periaatepäätökseen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta 8.5.2008. Ohjelmassa on asetettu yhdeksi tavoitteeksi parantaa valmiuksia tunnistaa kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä sekä ohjata niin uhrit kuin väkivallan tekijätkin avun piiriin antamalla keskeisille viranomaisille koulutusta[1].

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä päätti kokouksessaan 10.3.2010, että kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisytoimia on tehostettava. Ministeriryhmän päätöksen mukaisesti tulee järjestää koulutusta eri viranomaisille yhteisesti kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisesta ja ennalta ehkäisystä.

Sisäasiainministeriö asetti 20.1.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus koulutuksesta, jolla tehostetaan viranomaisten osaamista ja valmiuksia tunnistaa ja ennalta ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa sen eri muodoissa. Työryhmän tuli tehdä ehdotus koulutuksen keskeisiksi sisällöiksi sekä suunnitelma siitä, miten koulutus tulisi toteuttaa.

Kunniaan liittyvä väkivalta on Suomessa uusi ilmiö. Viranomaisen tietoon ei ole Suomessa tullut yhtään kunniamurhaa mutta kunniaan liittyvää muuta väkivaltaa esiintyy myös Suomessa. Kunniaan liittyvä väkivalta ilmenee monin eri tavoin. Ilmiön suhteellisesta uutuudesta ja monista ilmenemismuodoista johtuen viranomaisen laajalle koulutukselle on tarvetta. Koulutus tulee aloittaa mahdollisimman pian. Jatkossa on myös syytä pohtia kunniaan liittyvän väkivallan huomioimista tutkintoon johtavissa peruskoulutuksissa.

Työryhmän puheenjohtajana toimi ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede, Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma/opetus- ja kulttuuriministeriö ja jäseninä ylitarkastaja Tiina Pesonen, sisäasiainministeriö, hallitussihteeri Heidi Manns-Haatanen, sosiaali- ja terveysministeriö, projektipäällikkö Minna Piispa, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, poliisitarkastaja Pia Holm, Poliisihallitus, johtava turvallisuuskoordinaattori Johanna Seppälä, Helsingin kaupunki, asiantuntija Terhi Hildén, Ihmisoikeusliitto, asiantuntija Janneke Johansson, Ihmisoikeusliitto, toiminnanjohtaja Reet Nurmi, Monika-Naiset liitto ry, Monikulttuurisen Voimavarakeskuksen johtaja Natalie Gerbert, Monika-Naiset liitto ry, johtaja Jari Hautamäki, Lyömätön Linja Espoossa/ Naisten Apu Espoossa ry, ohjaaja Kostas Tassopoulos, Lyömätön Linja Espoossa/ Naisten Apu Espoossa ry ja työryhmän sihteerinä suunnittelija Kia Vertio, sisäasiainministeriö.

Työryhmä kokoontui viisi kertaa. Työryhmä kuuli asiantuntijana opetusneuvos Heidi Peltosta Opetushallituksesta.

[1] Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma, valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. Luku 5.2 toimenpide 2 kohta 2.

Työryhmän valmisteleman ehdotuksen tavoitteena on parantaa viranomaisten kykyä tunnistaa ja ennalta ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa. Varhainen puuttuminen on tehokkain tapa estää kunniaan liittyvää väkivaltaa. Työryhmän valmistelema ehdotus koulutukseksi on kaksiosainen. Tavoitteena on, että peruskoulutuksessa saatua koulutusta vahvistetaan jatkokoulutuksessa. Ehdotuksessa on kuvattu annettavan koulutuksen kohderyhmä, sisältö, laajuus ja rakenne, koulutuksen järjestäminen, sen liitettävyys ja sisällön valmistelu ja päivittäminen sekä koulutuksen kustannukset ja rahoitus. Lisäksi työryhmän ehdotukseen on liitetty lyhyt katsaus kunniaan liittyvästä väkivallasta Suomessa ja ulkomailla, Suomessa tähän asti järjestetystä koulutuksesta ja tuotetusta materiaalista.

Työryhmä luovuttaa ehdotuksen viranomaisten koulutuksen kehittämisestä kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi sisäasiainministeriölle.

Helsingissä 12 päivänä huhtikuuta 2011

Georg Henrik Wrede
puheenjohtaja

Natalie Gerbert

Jari Hautamäki

Terhi Hildén

Pia Holm

Janneke Johansson

Heidi Manns-Haatanen

Reet Nurmi

Tiina Pesonen

Minna Piispa

Johanna Seppälä

Kostas Tassopoulos

Kia Vertio
sihteeri

Sisällys

1 Johdanto ... 3

2 Kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa ja muualla ... 5
2.1 Mitä kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan? ... 5
2.2 Kunniaan liittyvistä konflikteista väkivaltaan ... 7
2.3 Kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa ... 8
2.4 Kunniaan liittyvä väkivalta kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten näkökulmasta ... 10
2.5 Kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteiden huomioiminen viranomaisen toiminnassa ... 13
2.6 Kunniaan liittyvä väkivalta muualla ... 14

3 Työryhmän ehdotus koulutukseksi ... 17
3.1 Peruskoulutus ... 19
3.1.1 Koulutuksen kohderyhmä ... 19
3.1.2 Koulutuksen sisältö ... 19
3.1.3 Koulutuksen rakenne ja laajuus ... 20
3.1.4 Koulutuksen järjestäminen ... 20
3.1.5 Koulutuksen liitettävyys ... 21
3.1.6 Koulutuksen valmistelu ja päivittäminen ... 22
3.1.7 Koulutuksen kustannukset ja rahoitus ... 23
3.2 Jatkokoulutus ... 25
3.2.1 Koulutuksen kohderyhmä ... 25
3.2.2 Koulutuksen sisältö ... 25
3.2.3 Koulutuksen laajuus ja rakenne ... 25
3.2.4 Koulutuksen järjestäminen ... 26
3.2.5 Koulutuksen liitettävyys ... 26
3.2.6 Koulutuksen valmistelu ja päivittäminen ... 27
3.2.7 Koulutuksen kustannukset ja rahoitus ... 27

4 Katsaus kunniaan liittyvästä väkivallasta tuotettuun aineistoon ... 28

5 Esimerkkejä Suomessa järjestetystä koulutuksesta ... 31

6 Yhteenveto ... 34

Liitteet

Liite 1: Kirjallisuus 35

Liite 2: Verkkosivustoja ja linkkejä tuotettuun aineistoon..... 38

1 Johdanto

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta Turvallinen elämä jokaiselle 8.5.2008. Ohjelman toimeenpanosta on julkaistu väliraportit vuosina 2009 ja 2010 ja 23.3.2011 julkaistiin ohjelman väliarviointi. Ohjelma ulottuu vuoteen 2015 ja sen tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisin maa vuoteen 2015 mennessä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisältyy toimenpide, jonka mukaisesti tulee parantaa valmiuksia tunnistaa kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä sekä ohjata kunniaan liittyvän väkivallan uhrit ja tekijät avun piiriin antamalla keskeisille viranomaisille koulutusta.

Sisäasiainministeriö asetti 20.1.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus viranomaisten koulutuksen kehittämiseksi kunniaan liittyvän väkivallan osalta. Ehdotuksessa tuli kuvata koulutuksen keskeinen sisältö sekä esittää suunnitelma siitä, miten koulutus tulisi toteuttaa. Työryhmän tavoitteena tuli asettamispäätöksen mukaisesti olla määrämuotoisen, säännöllisin väliajoin päivitettävän kokonaisuuden laatiminen. Koulutuksen tuli muodostua lähiopetuksesta sekä etäopintoina suoritettavista verkko-opinnoista. Lisäksi työryhmän tuli laatia ehdotus suunnitelman toimeenpanosta mukaan lukien rahoitus.

Tässä muistiossa esitettävässä ehdotuksessa viranomaisille järjestettävä koulutus toteutetaan kahdessa osassa. Peruskoulutuksessa tarjottu koulutus tulisi tavoittaa laajasti kaikki kunniaan liittyvän väkivallan kanssa mahdollisesti tekemisiin joutuvat ja ilmiön kanssa niin suorasti kuin epäsuorasti jo työskentelevät viranomaiset. Jatkokoulutuksessa pyritään laajentamaan jo saavutettua ymmärrystä. Ehdotuksessa on otettu kantaa koulutuksen sisältöön, rakenteeseen ja laajuuteen sekä koulutuksen päivittämiseen ja sen liitettävyyteen osaksi jo olemassa olevia koulutuksia. Ehdotuksessa on pyritty määrittelemään koulutuksen kohderyhmät, kouluttajat sekä koulutuksen tarjoavalle organisaatiolle asetettavat kriteerit. Lisäksi ehdotuksessa on otettu kantaa koulutuksen toimeenpanoa ja rahoitusta koskeviin kysymyksiin.

Ehdotuksen taustaksi on koottu katsaus Suomessa jo järjestetystä koulutuksesta, esimerkkejä aiheesta tuotetusta materiaalista sekä kunniaan liittyvästä väkivallasta ilmiönä.

Työryhmän toimikausi oli lyhyt ja työskentelyn tiiviistä aikataulusta johtuen ehdotusta ei lähetetty lausuntokierrokselle. Lausuntokierros voidaan tarvittaessa järjestää ehdotuksen luovuttamisen jälkeen.

Tässä muistiossa käytetään termiä kunniaan liittyvä väkivalta tiedostaen käsitteen ongelmallisuus. Ilmiötä on eri yhteyksissä kuvattu myös esimerkiksi käsitteillä

kunniaväkivalta, häpeäväkivalta ja kunniaton väkivalta.. Tässä muistiossa on valittu käytettäväksi termi kunniaan liittyvä väkivalta, koska käsite on kansainvälisesti vakiintunut ja se myös liitetään suomen kielessä käsiteltävänä olevaan ilmiöön. Samalla kuitenkin tiedostetaan, että ilmaisu on osin ongelmallinen, koska se implisiittisesti hyväksyy ”kunnia” käsitteen. Kunniaan liittyvän väkivallan määrittelyä on käsitelty tarkemmin luvussa 2.

Kunniaan liittyvä väkivalta ei muodoltaan poikkea muusta väkivallasta. Väkivalta on aina ihmisoikeusloukkaus. Kunniaan liittyvä väkivalta ei aina tule viranomaisten tietoon. Jotta kunniaan liittyvää väkivaltaa osattaisiin tunnistaa ja siihen puuttua ajoissa, tulee viranomaisten tietämystä kunniaan liittyvästä väkivallasta lisätä. On tarpeen levittää tietoa hyvistä käytännöistä, joilla kunniaan liittyvää väkivaltaa saadaan ehkäistyä ja uhreille annettua apua ja tukea ajoissa. Tavoitteena tulee olla viranomaiskoulutuksen keinoin ennaltaehkäistä kunniaan liittyvän väkivallan aiheuttamia ihmisoikeusloukkauksia. Viranomaistyötä tukemalla voidaan edistää tämän haitallisen perinteen piiriin kuuluvien yhteisöjen ja yksilöiden asennemuutostyötä ja tietoisuutta väkivallan ja konfliktien vähentämiseksi tehtävästä työstä.

Viranomaisille suunnatun koulutuksen tavoitteena on parantaa viranomaisten ammattitaitoa kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa ja ehkäisyssä, parantaa viranomaisten tietämystä siitä, miten auttaa ja tukea kunniaan liittyvän väkivallan uhreja ja saattaa väkivallan tekijä oikeudelliseen vastuuseen sekä lisätä viranomaisten tietoa siitä, mitä apua väkivallan tekijöille on saatavilla. Lisäksi koulutuksen tulee parantaa viranomaisten tietämystä niistä keinoista, joilla kunniaan liittyvään väkivaltaan puututaan. Viranomaisten ammattitaidon kehittämisessä tulee huomioida:

- kunniaan liittyvän väkivallan eri muodot ja kunniaan liittyvät ilmiöt sekä niiden taustatekijät
- tehokkaat työtavat kunniaan liittyvän väkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja väkivaltaan puuttumiseksi
- viranomaisten työtä ohjaavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja kansallinen lainsäädäntö
- kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden, niin tekijöiden kuin uhrien, palveluohjaus
- viranomaisten ja järjestöjen koordinoidut yhteistyön mahdollisuudet

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ennalta ehkäistään viranomaisille suunnatun koulutuksen keinoin. On varmistettava viranomaisten kyky ja resurssit tunnistaa ja puuttua sekä varhaisessa vaiheessa että rikoksen tunnusmerkkien täyttyessä kunniaan liittyvään väkivaltaan.

2 Kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa ja muualla

2.1 Mitä kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan?

Maailman Terveysjärjestö WHO (2005) määrittelee väkivallan laajasti ja yhdistää sen itse tekoon eikä sen seurauksiin. WHO:n määritelmän mukaan: ”*väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen*”[2].

Kansainvälisten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevien määritelmien mukaan kunniaan liittyvä väkivalta on yksi naisiin kohdistuvan väkivallan muoto, missä keskeistä on, että väkivalta kohdistuu naisiin heidän sukupuolensa vuoksi. Naisiin kohdistuva väkivalta määritellään seuraavasti: ”*Mitä tahansa sukupuoleen liittyvää väkivaltaa, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa naiselle fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa tai kärsimystä. Käsite kattaa myös tällaisella väkivallalla uhkaamisen, pakottamisen tai mielivaltaisen joko julkisen tai yksityiselämässä tapahtuvan vapauden riiston. Väkivallan muotoja ovat muun muassa perheväkivalta, avio- tai avopuolison raiskaus, naisten sukupuolielinten silpominen, pakkoavioliitot, muut perinteiset naisille vahingolliset käytännöt, naiskauppa seksuaalista hyväksikäyttöä varten sekä naisten ihmisoikeuksien loukkaukset aseellisissa konflikteissa.* ”[3]

Kunniaan liittyvä väkivalta viittaa henkilön fyysiseen tai henkiseen väkivaltaan tilanteessa, jossa häntä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta. Epäilty teko aiheuttaa julkista häpeää patriarkaalisen (miesvaltaisen ja -johtoisen) arvomaailman näkökulmasta. Kunniaväkivallalla tarkoitetaan siten perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa, kunnianormien puolustamiseen liittyvää väkivaltaa.[4]

Siveysperiaatteella kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä tarkoitetaan heteroavioliiton sisäistä seksuaalista ilmaisua. Periaatteessa kaikki määritelmän ulkopuolella tapahtuva seksuaalisuus rikkoo tätä periaatetta. Perheen miesten vastuulla on naisten seksuaalisiveyden säilyttäminen.

---

[2]Krug, Etienne G.; Dahlberg, Linda L.; Mercy, James A.; Zwi, Anthony B.; Lozano Rafael (2005) (toim.): Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Lääkärin sosiaalinen vastuu ry ja Terveyden edistämisen keskus ry. Alkuteos World Report on Violence and Health julkaistu 2002.
[3] (Rec (2002)5); Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1995
[4]Karimi, Rebwar (2009): Lähestymistapoja määrittelyyn ja tunnistamiseen. Määrittely ja tunnistaminen. Teoksessa Tanja Tauro ja Marjo Van Dijken (toim.) Kunnia konfliktina, 159-160.

Kunniaan liittyvä väkivalta voidaan määritellä väkivallaksi, joka liittyy yhteisöllisesti määriteltyyn käsitykseen kunniasta ja kunniattomuudesta. Kunniaan liittyvää väkivaltaa selitetään pyrkimyksellä hyvittää henkilön suvulleen tai yhteisölleen tuottama häpeä. Tällöin kunnian lähtökohtana on kontrolli, jolla rajataan yksilön valintamahdollisuuksia ja itsemääräämisoikeutta ihmisoikeuksien vastaisesti ylläpitämällä sukupuolten tasa-arvoa rikkovaa patriarkaalista valtarakennetta. Kontrolli ulottuu siihen, mitä pidetään siveellisenä ja moraalisesti oikeanlaisena käyttäytymisenä. Käyttäytymisnormista poikkeamista pidetään häpeällisenä tai kunniattomana. Kunniaa korostava arvomaailma on patriarkaalinen ja käsitys kunniasta ja häpeästä on sidottu yhteisössä vallitseviin normeihin, joita saatetaan tukea uskonnollisella argumentoinnilla.

Kunniaan liittyvän väkivallan juuret ovat kunnia - häpeä käsityksissä. Kunniaan liittyvä väkivalta ei lähtökohtaisesti ole yhteydessä uskonnollisiin käsityksiin vaan pikemmin patriarkaaliseen vallankäyttöön. Väkivallan tekijän toimintaa säädellään yhteisöstä käsin, jossa ylläpidetään kunniaan liittyvän väkivallan perinteitä. Väkivallan tekijänä on uhrin yhteisön jäsen, yleisimmin isä tai veli ja motiivina on uhrin suvun tai yhteisön maineen palauttaminen, mutta tekijänä voi olla myös uhrin aviomies ja suvun tai yhteisön naiset. Myös naiset ylläpitävät kunniaan liittyvän väkivallan perinteitä yhteisönsä jäseninä miesten tavoin.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa voi ilmetä myös monikulttuurisissa avioliitoissa ja perheissä ja se koskee myös toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajia. Kunniaan liittyviä konflikteja[5] esiintyy Suomessa esimerkiksi siksi, että maahanmuuttajataustaiset lapset omaksuvat suomalaisen yhteiskunnan tapoja, jotka ovat ristiriidassa vanhempien aiemman kotimaan kunniakäsitysten kanssa. Vaikka kunniaan liittyvä väkivalta lähes aina kohdistuu naisiin ja tyttöihin, myös pojat ja miehet voivat olla kunniaan liittyvän väkivallan kohteena rikkoessaan hyväksyttyjä seksuaalinormeja (esimerkiksi homoseksuaalisuus).

Kunniaan liittyvä väkivalta voi pitää sisällään fyysistä, seksuaalista, henkistä, hengellistä tai taloudellista väkivaltaa. Ääritapauksessa kunniaan liittyvä väkivalta tarkoittaa kunniamurhaa tai pakottamista itsemurhaan. Kunniaan liittyvän väkivallan muotoja ovat muun muassa pakkoavioliitto ja tyttöjen ympärileikkaus/sukuelinten silpominen. Kunniaan liittyvän väkivallan ilmiöön kuuluu henkilön käyttäytymisen ja ajankäytön rajoittaminen, tiukka kontrollointi, uhkailu, eristäminen, painostaminen ja perheestä hylkääminen. Henkinen väkivalta ja painostaminen on Suomessa kunniaan liittyvän väkivallan yleisin muoto.

Kunniaan liittyvän väkivallan taustalla voi olla esimerkiksi pakkoavioliitosta kieltäytyminen tai avioeroaikeet, seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuminen, sopimattomaksi katsottu käytös tai huhu sopimattomasta käytöksestä sekä suhde toiseen uskontokuntaan kuuluvaan tai toista kansalaisuutta edustavaan henkilöön. Avioliittoon

[5] Kunniaan liittyvistä konflikteista tarkemmin luvussa 2.2.

pakottamisen on arvioitu olevan tyypillisin kunniaan liittyvän väkivallan muoto Euroopassa.

Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus/sukuelinten silpominen liitetään useasti kunniaan liittyvään väkivaltaan. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus on kaikissa muodoissaan Suomen rikoslain mukaan rangaistava teko. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on päätetty toimenpiteestä, jonka mukaisesti tyttöjen ympärileikkausten ennalta ehkäisyä ja koulutusta aiheesta tulee tehostaa. Tähän liittyen sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan toimintaohjelmaa tyttöjen ympärileikkausta vastaan.

2.2 Kunniaan liittyvistä konflikteista väkivaltaan

Kunnialliseen käytökseen liittyvät ristiriitaiset käsitykset ja toimintamallit perheessä voivat johtaa konflikteihin jo kauan ennen väkivallan puhkeamista. Yhteisöllinen kulttuuritausta vaikuttaa perhearvoihin, jotka voivat poiketa Suomessa vallalla olevista arvoista. Kunniaan liittyviä konflikteja perheessä voi aiheuttaa esimerkiksi eriaikainen sopeutuminen uuteen kulttuuriin. Konfliktit ovat samankaltaisia kaikissa perheissä, mutta niille annetut merkitykset eroavat arvojen mukaan. Yksilöllinen kulttuuri katsoo nuorten ja vanhempien välisten konfliktien kuuluvan normaaliin kasvuprosessiin, yhteisöllisessä kulttuurissa nuorten ja vanhempien välisiä ristiriitoja on vaikeampi hyväksyä, ja ne voivat johtaa kunniaan liittyvän väkivallan puhkeamiseen[6].

Eri tavoin kotoutuneiden perheenjäsenten käsitys arjen tapahtumien ja toiminnan sisällöistä ja merkityksistä voi perustua ennakkoluuloihin tai tietämättömyyteen. Erityisesti perheen nuoriin tyttöihin kohdistuu odotuksia, sillä he ovat seuraavan sukupolven synnyttäjiä ja kasvattajia. Nuoret ovat tavallisesti liittyneet suomalaiseen yhteiskuntaan aktiivisesti. Samalla he joutuvat käymään kulttuurisia neuvotteluja erilaisten ja toisinaan ristiriitaisten odotusten kohteina. Vanhempien ja nuorten erilainen käsitys sosiaalisten tilanteiden tuomista merkityksistä suhteessa siveellisyysodotuksiin on varsin monen perheen kunniaan liittyvän konfliktin taustalla. Esimerkkeinä voidaan mainita muuttaminen omaan kotiin tai ystävyyssuhteet toisen sukupuolen edustajien kanssa. Varhaisen puuttumisen keinoin tilanteet voidaan usein selvittää ja päästä kaikkia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Samalla perheen konfliktinratkaisukyky kehittyy ja perheen sisäinen luottamus vahvistuu. Jos apua ei saada, voivat konfliktit ratkaisemattomina johtaa kunniaan liittyvän väkivallan muotoihin.

Ihmisoikeusliitto toteaa kunniaan liittyvää väkivaltaa kartoittavassa muistiossaan[7] kunniaan liittyvistä konflikteista seuraavaa:

[6] Arends-Tóth, J.V.; Vijver, F.J.R. van de; Poortinga, Y.H. (2006): Family Relationships among Immigrants and Majority Members in the Netherlands: The Role of Acculturation.
[7] Ihmisoikeusliitto (2011): Taustatietoa. Kunniaan liittyvät konfliktit.

Tyypillisenä kunniakonfliktin muotona voidaan pitää jatkuvaa itsekontrollia suhteessa julkisiin tekoihin ja jatkuvaa huolta perheen kunnian säilymisestä yhteisön silmissä. Suomessa kasvaneet nuoret voivat irtautua nopeasti vanhempien perinteistä ja arvomaailmasta. Ajattelutavan erilaisuus ja etäisyys yhteisestä jaetusta todellisuudesta saattaa tulla yllätyksenä vanhemmille. […] Vaikka perinteistä kunniakäsitystä ylläpitävän vanhemman suhde lapsiin voi olla psyykkisesti ja fyysisesti etäinen, hän saattaa silti katsoa olevansa oikeutettu päättämään lapsensa asioista, esimerkiksi avioliitosta, ja kokee itsensä velvolliseksi suojaamaan tyttärensä kunniaa. Vastuu ja valta päätöksistä eivät välttämättä korreloi jaetun arjen tai tosiasiallisen huoltajuuden kanssa.

Yksilön kannalta mahdollisuus perinteestä irtautumiseen voi olla arvokasta ja tarpeellista. Näissä tilanteissa yhteiskunnan antaman tuen tarve on suuri. Mikään yhteisö ei ole vain haitallisia perinteitä uusintava systeemi. Jos yksilö joutuu repimään itsensä tästä irti, hän saattaa samalla menettää sukulais- ja perhesuhteensa sekä suuren osan muita ihmissuhteita. Yhteisöstä irtaantuminen voi olla ratkaisu yksilön näkökulmasta, mutta se ei poista yhteisössä elävää haitallista perinnettä. Kaikkien osapuolien kannalta kestävä muutos voidaan saavuttaa tekemällä yksilöiden kanssa tehtävän väkivallan ennaltaehkäisy- ja katkaisutyön rinnalla yhteisön parissa tehtävää asennemuutostyötä.

Yksilöiden kanssa tehtävällä työllä voidaan vaikuttaa heidän asenteisiinsa ja käyttäytymiseensä ja sitä kautta yhteisön haitallisiin perinteisiin. Yksilön henkilökohtaisen asennemuutoksen vaikutukset yhteisön asenteisiin riippuvat yksilön asemasta yhteisössä sekä hänen kyvystään säilyttää asemansa yhteisön jäsenenä konfliktin jälkeen. Yksilön mahdollisuus säilyttää yhteisön jäsenyys ja muuttaa yhteisöä omalla esimerkillään riippuu muun muassa yksilön sukupuolesta, iästä, yhteiskuntaluokasta. Yksilön kautta tehtävän asennemuutostyön haasteena onkin niiden yhteisön avainhenkilöiden tunnistaminen ja tavoittaminen, joiden henkilökohtaisella mielipiteellä on erityinen painoarvo yhteisössä.

2.3 Kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa[8]

Uusien sukupolvien myötä etniset yhteisöt ovat juurtumassa osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Toisessa kulttuurissa hyväksytyt perinteiset asenteet ja toimintatavat aiheuttavat Suomessa ristiriitoja yhteisöissä sekä perheen ja viranomaisten välillä ja niihin tulee aktiivisesti puuttua ja etsiä uusia ratkaisuja. Haitallisten perinteiden poistaminen edellyttää, että kunniaan liittyvään väkivaltaan puututaan ja että sitä ennalta ehkäistään monien viranomaisten yhteistyönä. Järjestöillä on merkittävä rooli ruohonjuuritasolla tehtävässä työssä kunniaan liittyvän väkivallan vähentämiseksi.

[8] Suomessa kunniaan liittyvän väkivallan parissa tehtävästä työstä, kts. luku 5.

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että kunniaan liittyvä väkivalta ei vähene tai katoa itsestään uusien sukupolvien myötä.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy kulttuureissa, joiden arvomaailma on patriarkaalinen ja hierarkkinen ja nojaa yhteisöllisyyteen. Kunniaan liittyvä väkivalta ei siten ole sidottu vain yhteen kulttuuriin tai uskontoon. Kunniaan liittyvän väkivaltailmiön parissa työskentelevien organisaatioiden mukaan kunniaan liittyvää väkivaltaa ja sen ääri-ilmiötä kunniamurhaa esiintyy tietyissä kulttuureissa, joiden maantieteellinen sijainti on Aasiassa, Arabian niemimaalla, Lähi-idässä, Pohjois-Afrikassa, osissa Itä- sekä Länsi-Afrikkaa sekä eräillä Etelä-Amerikan alueilla. Tätä tarkempaa listaa ei ole voitu esittää.[9] Näilläkään alueilla kunniaan liittyvä väkivalta ei kuitenkaan ole koko yhteiskuntaa läpäisevä ilmiö.

Suomessa on tilastotietoa väestön kansalaisuudesta, äidinkielestä, uskonnosta[10] ja kotikunnasta. Tämän perusteella voidaan luoda vain hyvin summittainen käsitys patriarkaalisista kulttuureista tulevien tai niiden arvot omaksuneiden henkilöiden alueellisesta sijoittumisesta. Tästä syystä on vaikeaa suunnata koulutusresursseja tiettyjen alueiden viranomaisille. Tätä kuvaa esimerkiksi se, että vuonna 2010 Ihmisoikeusliiton Kitke! -hankkeen työntekijät kohtasivat kunniaan liittyvien konfliktien parissa tehdyssä työssä henkilöitä, jotka edustivat yli 20 eri kansalaisuutta.

Kunniaan liittyvästä väkivallasta käytävä keskustelu on Suomessa suhteellisen uusi ilmiö. Muissa Pohjoismaissa kunniaan liittyvästä väkivallasta on keskustelu kauemmin[11]. Ruotsissa vuonna 2002 tapahtunut Fadime Sahindalin murha nosti kunniaan liittyvän väkivallan esille myös Suomessa. Suomessa kunniamurhia ei ole toistaiseksi tullut viranomaisten tietoon, mutta kunniaan liittyvää muuta väkivaltaa esiintyy. Tilastotietoa poliisin tietoon tulleista kunniaan liittyvistä rikosepäilyistä ei ole saatavissa, koska rikoksia ei luokitella poliisin tietojärjestelmässä motiivin mukaan paitsi kun rikokseen epäillään liittyvän rasistisia piirteitä.

Ihmisoikeusliitto toteutti hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman toimeksiannosta vuonna 2010 kyselyn[12], jossa pyrittiin saamaan tietoa ulkomaille lähetetyistä maahanmuuttajataustaisista nuorista. Kyselyn loppuraportissa Ihmisoikeusliitto arvioi, että koska monet Suomessa asuvat maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat murrosiän kynnyksellä, järjestetyt ja

[9] Marjo van Dijken, Marjo (2011): Kunniaan liittyvä väkivalta. Teoksessa Marianna Kanerva ja Reet Nurmi (toim.): Tunnista ja turvaa - Käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. Monika-Naiset liitto (julkaistu Euroopan pakolaisrahaston tuella)
[10] http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2009/01/vaerak_2009_01_2010-09-30_tau_008_fi.html
[11] Keskinen, Suvi (2009): ’Me’ ja ’muut’? Kunniaan liittyvä väkivalta median kuvauksissa. Teoksessa Tanja Tauro ja Marjo van Dijken (toim.): Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 16-29.
[12] Ihmisoikeusliito (2010): Selvitys maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lähettämisestä vanhempien kotimaahan tai toiseen maahan väliaikaisesti kasvatettavaksi tai asumaan.

pakkoavioliitot saattavat kasvaa Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja naisten keskuudessa.

2.4 Kunniaan liittyvä väkivalta kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten näkökulmasta

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei tule nähdä muusta lähisuhde- ja perheväkivallasta irrallisena, vaikka siihen liittyykin muusta lähisuhde- ja perheväkivallasta poikkeavia erityispiirteitä. Viranomaisilla on kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja kansallisen lainsäädännön nojalla velvoite tunnistaa, ennalta ehkäistä ja puuttua kunniaan liittyvään väkivaltaan samoista syistä kuin muuhunkin väkivaltaan.

Väkivalta on aina ihmisoikeusloukkaus ja sellaisena Suomen rikoslain mukaan rangaistava teko. Perustuslain 7 §:n mukaan:

> *Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.*
>
> *Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.*
>
> *Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.*

Kunniaan liittyvästä väkivallasta ei ole Suomessa säädetty erikseen. Rikoslainsäädäntö antaa riittävät mahdollisuudet saada rikoksentekijä rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lainsäädäntömme ei kuitenkaan välttämättä anna riittävän kattavia mahdollisuuksia väkivallan tekojen ennaltaehkäisyyn. Esimerkiksi väkivallan uhrin tai tekijän ohjaamiseen auttamisjärjestelmän piiriin tarvitaan henkilön oma suostumus. Lainsäädännössämme ei ole myöskään säädetty viranomaiselle velvoitetta ohjata henkilöä auttamisjärjestelmään.

Kunniaan liittyvän väkivallan kannalta olennaisista kysymyksistä on säädetty muun muassa perustuslaissa, rikoslaissa (39/1889), esitutkintalaissa (449/1987), poliisilaissa (493/1995), ulkomaalaislaissa (301/2004), lastensuojelulaissa (417/2007), laissa kotoutumisen edistämisessä (1386/2010), Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten

ehkäisevästä suun terveydenhuollosta, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) ja perusopetuslaissa (628/1998).

Rikoslaissa säädetään muun muassa rikosten tunnusmerkistöistä ja rangaistuksen mittaamisesta. Teon motiivien selvittäminen esitutkinnassa on tärkeää muun muassa sen takia, että rangaistuksen tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen. Motiivin selvittäminen kunniaan liittyvää väkivaltaa epäiltäessä saattaa myös auttaa uusien kunniaan liittyvien väkivaltatapausten ennalta estämisessä. Kunniaan liittyvän väkivallan osalta tekijän motiivin selvittäminen on haasteellista tekoon liittyvien erityispiirteiden takia.

Esitutkintalaissa säädetään esitutkinnan toimittamisesta sekä pakkokeinolaissa niistä keinoista, joita voidaan käyttää esitutkinnan turvaamiseksi ja asian syyteharkintaan saattamiseksi. Eduskunta on hyväksynyt uuden esitutkintalain 15.3.2011.

Poliisilaissa säädetään muun muassa poliisin toimivaltuuksista ja keinoista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa sekä rikosten torjunnassa. Eduskunta on hyväksynyt uuden poliisilain 15.3.2011.

Ulkomaalaislaissa säädetään oleskelulupien myöntämisen perusteista sekä maasta poistamisesta rikosperusteella.

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja erityiseen suojeluun. Kunniaan liittyvässä väkivallassa uhkan muodostavat usein lapsen läheiset ihmiset. Lastensuojelulaki mahdollistaa lapsen kuulemisen myös ilman vanhempia tai ilman heidän lupaansa sekä lapsen olinpaikan salaamisen, jos se on lapsen turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Uusi laki kotoutumisen edistämisestä tulee voimaan 1.9.2011. Lain soveltamisalaa on laajennettu niin, että eri elämäntilanteissa olevien maahanmuuttajien yksilölliset tarpeet kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi voidaan paremmin ottaa huomioon. Maahanmuuttajan kotouttaminen käynnistetään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa muun muassa tarjoamalla kaikille maahan muuttaville perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, palvelujärjestelmästä, maahanmuuttajan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä tietoa kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin pääsystä.

Säännöllisillä terveystarkastuksilla ja neuvolakäynneillä voidaan varhaisessa vaiheessa puuttua yksilön terveyden ja hyvinvoinnin kannalta haitallisiin tekijöihin. Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta säädetään muun muassa määräaikaisista terveystarkastuksista jokaisella vuosiluokalla, laajasta terveystarkastuksesta kaikille 1., 5., ja 8. vuosiluokalla sekä erityisen tuen tarpeen tunnistamisesta ja järjestämisestä.

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetään salassa pidettävistä asiakirjoista ja tietojen luovuttamisesta sekä moniammatillisesta yhteistyöstä. Henkilötietojen salassapidosta ja käsittelystä säädetään myös perusopetuslaissa.

Kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti valtioilla on velvollisuus huolehtia siitä, että ne eivät omilla teoillaan tai tekemättä jättämisillään syyllisty ihmisoikeusloukkauksiin[13]. Suomi on sitoutunut noudattamaan Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien julistusta ja ihmisoikeussopimuksia, jotka painottavat jokaisen oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen ja kieltävät kidutuksen, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun. Suomen valtio on kansainvälisten ihmisoikeussopimusten nojalla myös velvollinen estämään yksityishenkilöiden tekemät loukkaukset, tutkimaan ne, rankaisemaan niihin syyllistyneitä ja tarjoamaan loukkausten uhreille asianmukaisen korvauksen. Kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisyyn ja puuttumiseen velvoittavia ihmisoikeussopimuksia ovat muun muassa Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) (1966), Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966), Kaikkinaista naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) (1979), Euroopan Ihmisoikeussopimus (1950) sekä YK:n lasten oikeuksien sopimus (1989).

YK:n Lasten oikeuksien sopimus tuli Suomessa voimaan vuonna 1991. Sopimuksen yleisperiaatteiden mukaisesti Suomen tulee sitoutua toteuttamaan syrjimättömyyttä, huomioida lapsen etu kaikissa päätöksissä, taata oikeus elämään ja kehittymiseen sekä kunnioittaa lapsen näkemystä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lasten oikeuksien sopimuksessa taatut oikeudet kuuluvat kaikille lapsille heidän tai heidän vanhempiensa ominaisuuksista riippumatta.

SUOSITUS

Selvitetään lainsäädännön mahdollisuudet kytkeä tukitoimiin ja auttamisjärjestelmään ohjaaminen rikosprosessiin ja muihin uhrin tukemiseksi tarkoitettuihin lainsäädännön keinoihin (esim. lähestymiskieltolainsäädäntö).

[13] Suomi on sitoutunut naisten oikeuksien edistämiseen allekirjoittamalla Pekingin naisten maailmankonferenssissa vuonna 1995 hyväksytyn julistuksen ja toimintaohjelman. Pekingin toiminta-ohjelma kattaa 12 strategista teemaa, jotka liittyvät naisten aseman parantamiseen yhteiskunnan eri alueilla. Toimintaohjelma velvoittaa hallituksia muun muassa tukeutumaan lainsäädännöllisiin ja muihin keinoihin naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja uhrien suojelemiseksi sekä laatimaan kansallisen ohjelman naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi. (Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1996.)

2.5 Kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteiden huomioiminen viranomaisen toiminnassa

Kunniaan liittyvän väkivallan parissa tehtävässä työssä tulisi huomioida niin ennaltaehkäisevätyö ja asennemuutostyö, yhteisötyö, varhainen puuttuminen, kriisityö, väkivallan katkaisutyö kuin tekijän/tekijöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen. Mikään työ ei yksinään riitä kunniaan liittyvän väkivallan poistamiseksi, vaan eri työmuotoja on toteutettava samanaikaisesti.

Ennaltaehkäisevässä työssä kotouttamisvaiheen työllä voidaan vaikuttaa paljon. On kuitenkin otettava huomioon, että jo nyt Suomessa on yhteisöjä, joissa perinne elää useissa sukupolvissa, eikä heitä tavoiteta kotouttamistoiminnan yhteydessä. Siksi viranomaiset, jotka tapaavat ikäluokkia laajasti muun muassa opetus-, sosiaali- ja terveyspalveluissa, ovat ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen osalta ratkaisevassa asemassa. Varsinaisten maahanmuuttotyötä tekevien ammattilaisten ohella myös peruspalveluiden piirissä toimivien viranomaisten on osattava tunnistaa ilmiö ja toimia kunniaan liittyvän väkivallan vähentämiseksi.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa tulee ilmiönä lähestyä ensisijaisesti yhteisöllisyyden näkökulmasta, vaikka väkivallan uhria autetaan yksilönä. Kunniaan liittyvää väkivaltaa tunnistettaessa ja ennalta ehkäistäessä teon motiivin selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää siksi, että perheen muut jäsenet saattavat tulevaisuudessa kokea väkivaltaa samasta syystä[14]. Koska kunnian palauttaminen tai sen varjeleminen koskee laajemmin sitä yhteisöä, johon uhri kuuluu, ei väkivallan uhria välttämättä suojaa esimerkiksi perheen sisäisen lähestymiskiellon hankkiminen. Myös muut yhteisön tai suvun jäsenet voivat pyrkiä palauttamaan suvun kunnian, mistä syystä tarvitaan väkivaltaa ehkäiseviä toimenpiteitä, jotka on suunnattu yhteisöihin. Väkivallan uhka voi jatkua vuosia, jos nähdään, että kunniaa ei ole palautettu. Esimerkiksi perheen isä ei tällöin yksin voi tehdä päätöstä kunniaan liittyvistä toimintatavoista eikä kaikkia potentiaalisia tekijöitä voida ohjata avun piiriin.

Kunniaan liittyvän väkivallan muodoista yhteisöstä eristäytyminen ja eristäminen on useimmiten uhrille erittäin raskasta, mikä tulisi huomioida väkivallan uhrin palveluissa. Vaikka kunniaan liittyvän väkivallan uhrit voivat muiden väkivallan uhrien tapaan hakeutua turvakoteihin, ei tämä väkivallan yhteisöllisen luonteen vuoksi ole riittävä ratkaisu. Myös väkivallan tekijä tarvitsee apua ja tukea. Kunniaan liittyvän väkivallan uhrit ovat useimmiten haavoittuvassa asemassa olevia, kuten lapsia ja nuoria, joiden mahdollisuudet kyseenalaistaa yhteisön toimintamallit ja hakea apua ovat rajalliset.

[14] Holm, Pia (2009): Kunniaväkivalta oikeudellisesta näkökulmasta. Teoksessa Tanja Tauro ja Marjo van Dijken (toim.): Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 134-149.

Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista (661/2009) tuli voimaan 1.3.2010. Lain myötä henkilöllisyyden muuttaminen terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvasta ilmeisestä ja pysyvästä uhkasta johtuen tuli mahdolliseksi. Vaikka laki parantaa kunniaan liittyvän väkivallan uhrin mahdollisuuksia suojautua väkivallalta, ei se kuitenkaan poista itse ilmiötä. Yhteisen sosialisaatioprosessin kautta koko yhteisö voi toiminnallaan tukea opittuja käsityksiä kunniallisuudesta ja tapoja kunnian palauttamiseksi pidetään oikeutettuina.
Yllä mainituista syistä kunniaan liittyvän väkivallan ennalta ehkäisy on erityisen tärkeää.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ennaltaehkäisevä työ edellyttää, että viranomaiset kykenevät hahmottamaan ilmiötä yhteisöllisen ja kokonaisvaltaisen työn lähtökohdista. Tavoitteena on oltava toimivien työmenetelmien siirtäminen osaksi viranomaistyötä. Kokonaisvaltainen työote tarkoittaa kaikkien kriisin osapuolten kanssa tehtävää työtä. Uhrin ohella myös tekijät ovat usein painostuksen kohteina ja tarvitsevat apua voidakseen valita rakentavampia ja uusia suhtautumistapoja tilanteeseen. Usein myös kunniaväkivallan uhka on syntynyt tilanteessa, jossa kyse on huhuista tai juoruista, tai tapahtuneet siveysperiaatteiden loukkaukset eivät ole tosiasiassa yleisessä tiedossa. Esimerkiksi näissä tilanteissa viranomaistyön keinoin voidaan auttaa koko perhettä.

Viranomaisten kyky soveltaa lainsäädäntöä kunniaan liittyvien konfliktien ja väkivallan parissa tehtävässä työssä on tärkeää. Näin turvataan yhdenvertaisuus lain edessä. Viranomaisten on hyödyllistä ymmärtää ilmiöön liittyvien erityispiirteiden vaikutus. Silloin puuttumisen tapoja voidaan arvioida realistisesti ja tehdä työtä tehokkaasti ja vaikuttavasti.

2.6 Kunniaan liittyvä väkivalta muualla[15]

Tietoa kansainvälisistä käytännöistä kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisemiseksi on Suomessa koottu varsin rajallisesti. Ihmisoikeusliitto kartoittaa vuoden 2011 aikana kansainvälistä tutkimusaineistoa ja valittujen EU-maiden viranomaiskäytäntöjä aiheeseen liittyen. Maailmanlaajuisesti on arvioitu, että vuosittain yli 5000 naista kuolee kunniaan liittyvään väkivaltaan.

Vuonna 2009 Euroopan Neuvoston parlamentaarinen yleiskokous julkaisi päätöksen, jossa se toteaa, että kunniaan liittyvä väkivalta on kasvanut Euroopassa ja suosittaa useita toimenpiteitä kunniaan liittyvän väkivallan vähentämiseksi[16]

Tietoa hyvistä pohjoismaisista käytännöistä (Tanska, Norja, Ruotsi) tuotetaan esimerkiksi vuosina 2011–2012 toteutettavassa Between Shame and Honour-

[15] Suomessa tehdystä työstä kerrotaan tarkemmin luvuissa 4 ja 5.
[16] Parliamentary Assembly Resolution 1681

hankkeessa, jossa Monika–Naiset liito ry on mukana. Hankeen tavoitteena on jakaa hyviä käytäntöjä ja välineitä käytännön työhön kunniaan liittyvän väkivallan vähentämiseksi. Monika-Naiset liitto ry on mukana myös Speak Out! Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamista ja väkivallan uhrien auttamista käsittelevässä hankkeessa, jossa on edustus Italiasta, Hollannista ja Espanjasta.

Iso-Britanniassa toimii valtiollinen Forced Marriage Unit, joka tarjoaa apua pakkoavioliiton uhreille ja pakkoavioliiton pelossa oleville sekä neuvoja sosiaali- ja terveysalan ja koulutusalan asiantuntijoille. Lisäksi Iso-Britanniassa toimii muun muassa vuonna 2007 perustettu Practical solutions -niminen järjestö, joka tarjoaa neuvontaa ja koulutusta kunniaan liittyvästä väkivallasta. Vuonna 2008 Iso-Britannian poliisi arvioi, että jopa 17 000 naista joutuu maassa vuosittain kunniaan liittyvän väkivallan uhriksi.

Cardiffissa on kehitetty Multi-Agency Risk Assessment Conference (MARAC)[17], jonka avulla vähennetään toistuvaa parisuhdeväkivaltaa ja kunniaan liittyvää väkivaltaa tekemällä systemaattisia riskiarviointeja moniammatillisessa riskinarviointikokouksessa. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös tekijän riskiin uusia väkivallanteko. Riskin arviointi tapahtuu kuukausittain kokoontuvissa moniammatillisissa työryhmissä, joissa ovat mukana kaikki uhrin elämäntilanteen kannalta relevantit auttajatahot, muun muassa poliisi, syyttäjä, turvakodin työntekijät ja lastensuojeluviranomaiset. Kokouksissa keskustellaan uhrin tilanteesta ja laaditaan suunnitelma hänen tilanteensa parantamiseksi. Osanottajat eri tahoilta välittävät kokouksessa tietoa uhrin tilanteesta ja näin tiedonvälitys eri viranomaisten välillä paranee. MARAC:a käytetään laajasti Englannissa ja sen käytön vaikutuksia väkivallan vähenemiseen on arvioitu laajasti. Tietosuojalainsäädäntö sallii Englannissa tietojen vaihdon viranomaisten välillä silloin, kun on kyse vakavasta väkivallasta, henkirikoksen uhasta tai väkivalta kohdistuu lapsiin[18].

Itävallassa ja Alankomaissa lainsäädäntöön lähestymiskiellosta on kytketty poliisin velvollisuus tehdä riskinarviointi väkivallan uusiutumisesta sekä velvoite poliisille välittää tieto väkivallan kohteeksi joutuneesta henkilöstä auttamisjärjestelmän edustajille. Itävallassa on kehitelty erilliset interventiokeskukset tähän tarkoitukseen uhrin auttamiseksi ja Alankomaissa tehtävää hoitamaan on luotu tiimit.

Alankomaissa on laadittu poliisille ohjeistus kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja sen käsittelemiseksi. Ohjeistus on esitelty tiivistetysti Sanna Raatikaisen (2006) Poliisiammattikorkeakoulun lopputyössä *Kunniaväkivalta - taustatekijät ja tunnistaminen poliisin näkökulmasta.* Alankomaissa toimi vuosina 2006–2010 kunniaan liittyvän väkivallan politiikkaohjelma, joka koostui kolmesta osa-

[17] Suomeksi MARAK moniammatillinen riskinarvioinnin kokous
[18] Robinson, Amanda L. (2006). Reducing Repeat Victimisation Among High-Risk Victims of Domestic Violence. Violence Against Women, 2006:8:761-788.

alueesta: yhteiskunnan tasolla tehtävästä ehkäisystä, uhrien suojelusta ja rikosoikeudellisista toimista. Vuonna 2008 Alankomaihin perustettiin kansallinen asiantuntijakeskus (Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld), jotta tietoisuus kunniaan liittyvästä väkivallasta kasvaisi. Keskus tekee tutkimusta ja kerää tietoa aiheesta. Lisäksi Alankomaihin on kahdessa pilottihankkeessa perustettu turvakoteja kunniaan liittyvän väkivallan uhreille.

Ruotsissa valtioneuvoston kanslia on julkaissut ohjeet, miten toimia, jos pelkää joutuvansa ulkomailla kunniaan liittyvän väkivallan uhriksi, esimerkiksi pakkoavioliiton muodossa. Lisäksi nykyisen hallituksen kahdessa toimintasuunnitelmassa kannustetaan toimenpiteisiin, jolla ehkäistään ja estetään kunniaan liittyvää väkivaltaa. Ruotsissa vuonna 1988 perustettu Kvinnoforum on ollut mukana erilaisissa kunniaan liittyvää väkivaltaa ehkäisevissä projekteissa ympäri Eurooppaa. Ruotsin Opetusvirasto on julkaissut oppilaitoksille ohjeet kunniaan liittyvän väkivallan käsittelystä *(Till Rektor: Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter 2010).* Lisäksi Ruotsin Pelastakaa Lapset julkaisi vuonna 2006 teoksen *Ungdomar och Hedersrelaterat våld -om transkulturellt behandlingsarbete.*

Tanskassa on voimassa pakkoavioliittolaki, joka säätelee nuorten tyttöjen ja poikien avioitumista kotimaansa kansalaisen kanssa. Lainsäädännön on nähty ehkäisevän pakkoavioliittoja.

3 Työryhmän ehdotus koulutukseksi

Kunniaan liittyvä väkivalta on Suomessa todennäköisesti vielä melko marginaalinen ilmiö, vaikkakaan tilastoitua tietoa kunniaan liittyvän väkivallan määrästä ei ole. Viranomaisella on kuitenkin velvollisuus puuttua kunniaan liittyvään väkivaltaan ja suojella uhreja, mistä johtuen kunniaan liittyvästä väkivallasta tulisi järjestää koulutusta viranomaisille koko maassa.

Viranomaisille järjestettävän koulutuksen tavoitteena on parantaa heidän ammattitaitoaan kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi ja antaa resurssit kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttumiseksi. Tätä kautta autetaan ja tuetaan kunniaan liittyvän väkivallan uhreja ja puututaan väkivallan tekijöiden toimintaan.

Tässä esiteltävän koulutuksen kohderyhmänä ovat poliisi, nuorisotyöntekijät, sosiaali-, terveys-, opetushenkilöstö, oppilashuoltoryhmät, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten henkilöstö, erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskentelevät, kotouttamisohjelmien ja kotoutumissuunnitelmien tekijät, työ- ja elinkeinotoimistojen ja seurakuntien työntekijät, kielikoulutusta tarjoavat henkilöt, syyttäjät ja tuomarit.

Koulutettavien määrän takia koulutus ehdotetaan järjestettäväksi siten, että ensimmäinen päivä suoritettaisiin etäopintoina verkkomateriaaliin tutustuen ja toisena päivänä tarjottaisiin lähiopetusta esimerkiksi seminaarimuotoisena. Lähiopetuksella tarkoitetaan kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa opetusta. Etäopintoja varten tulisi valmistella verkkomateriaali. Sosiaali- ja terveysministeriötä ehdotetaan koulutuksen sisällön suunnittelun vastuutahoksi. Sosiaali- ja terveysministeriö asettaisi asiantuntijaryhmän, jonka vetäjänä toimisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Viranomaisille järjestettävä koulutus tarjotaan kahdessa osassa, perus- ja jatkokoulutuksena. Ensimmäisessä vaiheessa toteutettavaan peruskoulutukseen pyritään saamaan mukaan laajasti kaikki kunniaan liittyvän väkivallan kanssa mahdollisesti tekemisiin joutuvat ja ilmiön kanssa niin suorasti kuin epäsuorasti jo työskentelevät viranomaiset. Toisessa vaiheessa tarjottava sektorikohtainen ja syventävä koulutus eli jatkokoulutus on suunnattu suppeammalle ryhmälle, ja siinä pyritään syventämään jo saavutettua ymmärrystä. Molemmissa koulutuksissa korostetaan viranomaisten yhteistyötä.

Peruskoulutus kunniaan liittyvästä väkivallasta tulisi järjestää alueellisena koulutuksena, jotta eri alojen viranomaisten yhteistyölle luodaan pohjaa. Yhteistyöllä varmistetaan, etteivät esimerkiksi salassapitokysymyksiin liittyvät epäselvyydet estä viranomaisten välistä tiedonkulkua. Jatkokoulutuksen osalta koulutusta olisi järkevää suunnata ammattiryhmittäin, jotta voidaan syventää juuri kyseisissä tehtävien toimivien

henkilöiden ymmärtämystä asiasta. Lisäksi jokainen viranomainen tarkastelisi kunniaan liittyvää väkivaltaa oman ammattialansa näkökulmasta.

Koulutuksen järjestäjänä voisivat toimia esimerkiksi aluehallintovirastot ja kouluttajina viranomaisia, ammattikorkeakouluja, osaamiskeskuksia ja järjestöjä. Koulutus järjestettäisiin itsenäisenä kokonaisuutena kuitenkin niin, että se voidaan liittää osaksi laajempaa koulutusta. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstön osalta se voitaisiin liittää osaksi naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen koulutusta, joka on parhaillaan valmisteltavana. Työryhmän työskentelyn aikana kiinnostuksensa koulutuksen järjestämiseen ovat ilmaisseet myös yliopistolliset koulutuskeskukset ja järjestöt.

Lähtökohtana on ollut, että mahdollisimman monen viranomaisen tavoittamiseksi olisi tarjottava sama koulutus mahdollisimman laajasti. Peruskoulutuksen lisäksi voidaan myöhemmässä vaiheessa tarjota jatko- tai erityiskoulutusta eri viranomaisten työnkuva huomioiden. Peruskoulutus esitellään luvussa 3.1 ja jatkokoulutus luvussa 3.2.

Koulutuksen toteutus voitaisiin aloittaa pilotoimalla peruskoulutus esimerkiksi yhden aluehallintoviraston alueella. Tämän jälkeen koulutuksen sisältöä ja toteuttamiseen liittyviä seikkoja päivitettäisiin saadun palautteen ja muun lisätiedon karttuessa. Ensimmäinen päivitys voitaisiin tehdä vuoden kuluttua koulutuksen aloittamisesta. Jatkossa päivittäminen voisi tapahtua säännöllisesti noin kolmen vuoden välein.

Perus- ja jatkokoulutus tulee nähdä kokonaisuutena. Niiden kohderyhmä, laajuus ja muut keskeiset tekijät voivat vaihdella. Ehdotus viranomaisten koulutuksen kehittämiseksi kunniaan liittyvän väkivallan osalta esitellään keskeisten tekijöiden kautta, joita ovat koulutuksen kohderyhmä, sisältö, laajuus ja rakenne, koulutuksen järjestäminen, sen liitettävyys ja päivittäminen sekä koulutuksen kustannukset ja rahoitus.

Koulutus rahoitettaisiin valtion budjetissa. Tarvittava rahoitus tulisi osoittaa sosiaali- ja terveysministeriön kehykseen.

Tässä ehdotuksessa otetaan kantaa ainoastaan julkista tehtävää hoitavien henkilöiden koulutukseen. Jatkossa on syytä pohtia kunniaan liittyvästä väkivallasta annettavan koulutuksen sisällyttämistä myös osaksi eri tutkintoja. Tällöin on huomioitava, että oppilaitoksilla on melko itsenäinen asema valita, mitä ne opettavat. Joihinkin ammattitutkintoihin väkivaltaan liittyvää koulutusta jo kuuluu. Opetusohjelmissa tehtävien muutosten osalta vastuu ohjauksesta kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriölle.

3.1 Peruskoulutus

3.1.1 Koulutuksen kohderyhmä

Jotta asetettu tavoite viranomaisten valmiuksien parantamisesta kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi toteutuu, on lisättävä viranomaisten tietämystä ilmiöstä ja sen varhaisista merkeistä. Keskeisiä viranomaisia ovat poliisi, nuorisotyöntekijät, sosiaali-, terveys-, opetushenkilöstö, oppilashuoltoryhmät, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten henkilöstö, erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskentelevät, kotouttamisohjelmien ja kotoutumissuunnitelmien tekijät, työ- ja elinkeinotoimistojen ja seurakuntien työntekijät, kielikoulutusta tarjoavat henkilöt, syyttäjät ja tuomarit.

Koska kaikki eivät aika- ja resurssisyistä voi osallistua koulutukseen, tulisi ensimmäisessä vaiheessa varmistaa, että todennäköisimmin asian kanssa tekemisiin joutuvat tai sen kanssa jo tekemisissä olevat pääsevät osallistumaan koulutukseen. Maahanmuuttajien alkuvaiheen neuvonta- ja ohjaustyöstä vastaavien toimijoiden verkosto tulisi kouluttaa toimimaan kontaktiverkostona, joka tiedottaa maahan tulijoille suomalaisesta lainsäädännöstä ja informoi muita viranomaisia lähisuhdeväkivallan asiantuntijaverkostosta alueella.

3.1.2 Koulutuksen sisältö

Kunniaan liittyvä väkivalta on yksi väkivallan muoto ja se ilmenee monin eri tavoin. Tämä tulisi huomioida koulutuksen sisällössä. Koulutus tulisi järjestää vuorovaikutteisesti ja varmistaa, että keskustelulle varataan riittävästi aikaa. Lisäksi koulutuksessa tulisi korostaa viranomaisten välistä yhteistyötä. Koulutuksen sisällön valmistelusta on kerrottu tarkemmin luvussa 3.1.6.

Koulutuksen keskeinen sisältö olisi seuraava:

* Kunniaan liittyvän väkivallan kuvaus ja tunnistaminen
    - tausta, yhteisöllisyyden merkitys, ilmiötä ylläpitävät tekijät, kunniaan liittyvän väkivallan osapuolet: miehet, naiset, lapset, nuoret, perhedynamiikka, kunniaan liittyvän väkivallan (varhaiset) merkit ja ilmenemismuodot
* Kunniaan liittyvää väkivaltaa koskeva lainsäädäntö
    - ihmisoikeussopimukset ja kansallinen lainsäädäntö, salassapitosäädökset, tiedonvaihto
* Kunniaan liittyvän väkivallan ennalta ehkäisy ja puuttuminen

3.1.3 Koulutuksen rakenne ja laajuus

Koulutus kestäisi yhteensä kaksi työpäivää. Koulutuksen ensimmäinen päivä toteutettaisiin itsenäisesti verkossa työskentelemällä ja toisena päivänä tarjottaisiin lähiopetusta esimerkiksi seminaarin muodossa. Verkkoon laitettavalla materiaalilla tavoitetaan laaja joukko ihmisiä eivätkä pitkät välimatkat tai kouluttajien vähäisyys muodosta estettä koulutukseen osallistumiselle. Verkossa olevan koulutusaineiston voi käydä läpi milloin tahansa, joten opiskelu ei ole sidottu aikatauluun. Kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus on koulutuksessa kuitenkin erittäin tärkeää aiheen sensitiivisyyden vuoksi, mistä syystä osa opetuksesta tulisi tarjota lähiopetuksena. Koulutuksen kannalta keskeisiä kysymyksiä käsiteltäisiin sekä internetissä tarjottavassa aineistossa että lähiopetuksessa.

Koulutus toteutettaisiin seuraavasti:

1. päivä: Kirjallisuuteen tutustuminen
- Taustamateriaali olisi koottu verkkoon ja se sisältäisi niin yleistä kuin syventävää materiaalia tutustuttavaksi

2. päivä: Lähiopetusta alueellisessa/paikallisessa tilaisuudessa
- Osallistumiselle ei ennakkovaatimuksia

3.1.4 Koulutuksen järjestäminen

Koulutusta järjestävän tahon tulisi olla alueellinen toimija, sillä peruskoulutusta tarjottaisiin alueellisesti eri ammattiryhmien yhteistyön kehittämiseksi. Koulutusta tulisi tarjota koko Suomessa, joten koulutuksen järjestäjän toiminta-alueena tulisi olla koko Suomi. Koulutuksen järjestäjällä tulisi olla kokemusta laajan koulutuksen järjestämisestä ja sen tulee olla viranomaisten kouluttajaksi hyväksyttävä taho. Tällaiset kriteerit koulutuksen järjestäjälle täyttävät esimerkiksi aluehallintovirastot. On huomioitava, että eri viranomaiset voivat järjestää koulutusta itsenäisesti.

Koska aluehallintovirastot tarjoavat myös muunlaista lyhytkestoista täydennyskoulutusta, niillä on erinomaiset edellytykset myös kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevan koulutuksen järjestämiseen. Lisäksi aluehallintovirastojen tehtäviin kuuluu kansalaisten hyvinvointiin ja terveydentilaan vaikuttavien perusoikeuksien ja oikeusturvan toteuttaminen, mistä syystä koulutuksen järjestäminen kunniaan liittyvästä väkivallasta viranomaisille on aluehallintovirastoille määrättyjen tehtävien mukainen.

Tässä raportissa esitetyn ehdotuksen toimeenpanosta voidaan keskustella esimerkiksi elokuussa 2011 sisäasiainministeriön järjestämässä seminaarissa, jossa käsitellään aluehallintovirastojen roolia sisäisen turvallisuuden ylläpitäjinä. Jotta koulutuksen järjestämisen suunnittelu voitaisiin aloittaa jo 2011 aikana, tulisi asiasta päättää

erillisellä määräyksellä. Toimeenpanon käytännön järjestelyvastuusta tulisi päättää valtiovarainministeriön koolle kutsumassa aluehallintovirastojen ylijohtajakokouksessa vuoden 2011 syksyllä. Jatkossa koulutuksen järjestämisestä tulisi sopia aluehallintovirastojen kanssa tulossopimuksien valmistelun yhteydessä.

Koulutusta tulisi järjestää jokaisen aluehallintoviraston alueella, jotta eri alueilla toimivat viranomaiset osaisivat tunnistaa kunniaan liittyvän väkivaltaa. Vuoden aikana koulutusta voitaisiin tarjota esimerkiksi 15 kertaa niin, että Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Lounais-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastot tarjoaisivat kukin koulutusta kolmena päivänä, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto kahtena päivänä ja Lapin aluehallintovirasto yhtenä päivänä.

Alustavasti voidaan arvioida, että yhteen tilaisuuteen osallistuisi 70–100 henkilöä, jolloin vuoden aikana saataisiin koulutettua 1050–1500 viranomaista.

Kouluttajina voisivat toimia viranomaiset omaan alaansa liittyvien kysymysten osalta, ammattikorkeakoulut ja osaamiskeskukset sekä järjestöt, joilla on kokemusta ja tietotaitoa asiasta. Esimerkkeinä voidaan mainita Ihmisoikeusliiton Kitke! -hankkeen, Monika-Naiset liitto ry:n ja Miehen Linjan työntekijät[19].

SUOSITUS

Peruskoulutuksen valmistelu aloitetaan välittömästi ja ensimmäinen peruskoulutus toimeenpannaan vuoden 2012 aikana.

Toimeenpanon käytännön järjestelyvastuusta päätetään valtiovarainministeriön koolle kutsumassa aluehallintovirastojen ylijohtajakokouksessa vuonna 2011. Jatkossa asia kirjataan aluehallintovirastojen tulossopimuksiin.

3.1.5 Koulutuksen liitettävyys

Koulutus tarjottaisiin ensimmäisessä vaiheessa erillisenä koulutuspakettina edellä esitetyn mukaisesti. Koulutusta tukevat erilaiset tietoiskut aiheesta, joita voitaisiin järjestää erilaisten koulutuspäivien yhteydessä. Yhtenä esimerkkinä tilaisuudesta, johon tietoisku voitaisiin liittää, voidaan mainita vuosittain järjestettävät oppilas-opiskelijahuollon kansalliset kehittämispäivät.

[19] Suomessa jo järjestetystä koulutuksesta kts. luku 5.

Peruskoulutusta voitaisiin tarjota myös osana muuta koulutusta. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten koulutuksen osalta koulutus voitaisiin tarjota osana naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman yhteydessä tarjottavaa koulutusta. Muilla aloilla koulutusta voitaisiin tarjota osana esimerkiksi muuta perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta. Kunniaan liittyvästä väkivallasta järjestettävä koulutus voitaisiin sitoa osaksi muuta väkivallan tunnistamiseen ja ehkäisyyn tähtäävää koulutusta.

Syyttäjät voisivat mahdollisesti osallistua yhteiseen koulutukseen poliisien kanssa. Oikeusviranomaisten kouluttaminen voitaisiin joissakin tapauksissa liittää jo olemassa olevan koulutuksen osaksi.

3.1.6 Koulutuksen valmistelu ja päivittäminen

Kunniaan liittyvän väkivallan vähentäminen vaatii poikkihallinnollisia toimia. Väkivallan vähentämiseen liittyviä tehtäviä on sisäasiainministeriöllä, sosiaali- ja terveysministeriöllä ja oikeusministeriöllä. Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiassa Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020[20] on asetettu tavoitteeksi löytää väkivallan ehkäisyyn tehokas, valtakunnallinen toimintamalli, joka koostuu useiden hallinnonalojen yhteisistä toimenpiteistä. Sosiaali- ja terveysministeriö tulisi osoittaa kunniaan liittyvän väkivallan perus- ja jatkokoulutuksesta vastuulliseksi tahoksi.

Kunniaan liittyvästä väkivallasta viranomaisille järjestettävän koulutuksen tarkemmista sisällöistä niin perus- kuin jatkokoulutuksen osalta tulisi päättää sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa asiantuntijaryhmässä, jonka puheenjohtaja toimisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Asiantuntijaryhmässä tulisi olla mukana ainakin poliisin edustaja, Suomen Kuntaliitto, Opetushallitus ja aiheen parissa työtä tekevät järjestöt. Näin varmistettaisiin poikkihallinnollisuus koulutuksen sisällön suunnittelussa.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Lähisuhde- ja perheväkivallan vähentämisen poikkihallinnollinen virkamiestyöryhmä (STM:026:00/2008) toimii vuoden 2011 loppuun asti. Ryhmä toimii lähisuhde- ja perheväkivalta-asioiden koordinoijana ja seuraajana ja muun muassa Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman toimeenpanon ohjausryhmänä. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä totesi kokouksessa 1.4.2011, että olisi tärkeää, että työryhmä asetettaisiin uudelle kaudelle vuoden 2011 lopussa.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettaessa poikkihallinnollisen lähisuhde- ja perheväkivallan virkamiestyöryhmän uudelle toimikaudelle tulisi asettamisen yhteydessä määritellä työryhmän yhdeksi tehtäväksi kunniaan liittyvän väkivallan vähentämisen seuraaminen ja arviointi sekä kehitysehdotusten tekeminen.

[20] Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1/2011.

Virkamiestyöryhmän tehtävien laajentamisen yhteydessä tulisi huomioida yhteistyön kehittäminen alue- ja paikallistasolla toimivien maahanmuuttoasioihin keskittyvien verkostojen kanssa.

Opetukseen liittyvän verkkomateriaalin kokoaminen ja päivittäminen niin perus- kuin jatkokoulutuksen osalta olisi järkevää osoittaa samalle taholle, joka on vastuussa koulutuksen sisällön valmistelusta. Sosiaali- ja terveysministeriö voisi osoittaa vastuun verkkomateriaalin päivittämisestä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle, jolle tulee varmistaa riittävät resurssit päivittämisen järjestämiseksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voisi koota asiantuntijaryhmän niiden tahojen edustajista, joka tuntevat kunniaan liittyvän väkivallan ja joka voisi arvioida tarvittavan koulutusmateriaalin kehittämistä ja päivittämistä. Materiaalin kerääjänä ja laadun tarkastajana voi kuitenkin toimia myös muu sopiva taho. Päivittämisestä voisi vaihtoehtoisesti vastata jokin järjestö, sillä koulutuksen tulisi kulkea käsi kädessä käytännön työn kanssa ja koulutuksen sisällön päivittyä asiakastyön mukana.

Verkkoon voitaisiin päivittää aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja esimerkiksi opetusvideoita, jos niitä on tarjolla. Muun lisäaineiston tuottamisesta on päätettävä erikseen.

SUOSITUS

Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi olla vastuussa peruskoulutuksen sisällön valmistelusta ja materiaalien kokoamisesta.

Peruskoulutuksen sisällön tuottamisesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriön asettama Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, poliisin, Kuntaliiton, Opetushallituksen ja kansalaisjärjestöjen muodostama asiantuntijaryhmä. Peruskoulutuksen päivittämisestä vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ensimmäinen päivitys tehdään 2013, jonka jälkeen koulutus päivitetään säännöllisesti kolmen vuoden välein.

3.1.7 Koulutuksen kustannukset ja rahoitus

Koulutuksen välittömät kustannukset koostuvat materiaalin tuottamisesta ja sen päivittämisestä. Materiaalin tuottamisessa on huomioitava jo olemassa olevan materiaalin hyödyntäminen ja siitä aiheutuvat mahdolliset kustannukset sekä mahdollisen lisämateriaalin tuottaminen. Amoral-verkkomateriaalin kokoamisessa ja WIMMA-koulutuskokonaisuudessa sekä sosiaali- ja terveysministeriössä ja sisäasiainministeriössä on jo tuotettu tietoa ja erilaisia oppaita aiheeseen liittyen.

Koulutuksen kohderyhmän laajuudesta johtuen on ratkaistava miten eri viranomaisille suunnattu materiaali tuotetaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kokoama asiantuntijaryhmä olisi vastuussa kunniaan liittyvän väkivallan koulutusmateriaalin tuottamisesta ja päivittämisestä ja kävisi läpi materiaalin laadun. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle tulee varata riittävät resurssit materiaalin tuottamiseen ja verkkoon viemiseen sekä päivittämiseen. Suunnittelijan ja verkkotoimittajan palkka 10 kuukaudeksi sivukuluineen arvioidaan olevan yhteensä noin 60 000 euroa.

Koulutusvaiheessa kustannuksia voi aiheutua lähiopetuksen luennoitsijoiden palkkioista ja vuokrattavista tiloista. Lähtökohtana tulisi olla, että koulutus järjestetään viranomaisen omissa tiloissa, jolloin tilakustannuksia ei ole tai ne ovat kohtuulliset. Kouluttamiseen osallistuvat viranomaiset tekevät työn virkatyönä. Tällöin yhden koulutuspäivän kustannuksiksi voidaan karkeasti arvioida noin 3000–5000 euroa.

Koulutuksen tulisi olla siihen osallistuville maksuton. Tästä syystä koulutuksen järjestämiseen ja siinä käytettävän materiaalin tuottamiseen tulisi osoittaa valtion budjetissa riittävä rahoitus. Koulutuksesta koituvat kustannukset tulisi huomioida sosiaali- ja terveysministeriön budjetissa ja vuodesta 2012 lähtien aluehallintovirastojen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulossopimuksissa.

3.2 Jatkokoulutus

Jatkokoulutuksessa syvennettäisiin peruskoulutuksessa saatua tietoa ja eriytettäisiin koulutusta sektorikohtaiseen suuntaan. Syventävässä jatkokoulutuksessa tulisi huomioida eri viranomaisten asiantuntemus ja erityiset tarpeet. Koulutus järjestettäisiin ammattikuntakohtaisesti. Tästä huolimatta siinä tulisi vahvasti painottaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Koska jatkokoulutus liittyy kiinteästi peruskoulutukseen, ei tässä luvussa ole kaikilta osin toistettu peruskoulutusta käsittelevässä luvussa mainittuja lähtökohtia. Jatkokoulutus on niin koulutuksen sisällön valmistelun, koulutuksen järjestämisen ja liitettävyyden kuin päivittämisen osalta yhdenmukainen peruskoulutuksen kanssa.

3.2.1 Koulutuksen kohderyhmä

Koulutus olisi suunnattu viranomaisille, jotka ovat suorittaneet peruskoulutuksen ja/tai jotka joutuvat tai ovat joutuneet ilmiön kanssa useimmin tekemisiin.

3.2.2 Koulutuksen sisältö

Koulutuksessa syvennettäisiin peruskoulutuksessa saatua tietoa. Jatkokoulutuksessa opetettaisiin erilaisten menetelmien kautta kunniaan liittyvän väkivallan tunnistusta, väkivallan kokemusten kartoitusta ja jakamista, turvallisuussuunnitelman tekemistä, yhteistyömahdollisuuksien kartoittamista ja lisäämistä sekä riskien kartoittamista ja moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi MARAK:ia[21] soveltamalla. Tärkeintä jatkokoulutuksessa on eri toimijoiden välinen yhteistyö ja toimintamallien hakeminen.

Jos koulutuksessa on mukana esimerkkejä asiakastapauksista, täytyisi opetusryhmien olla ammatillisesti yhtenäisiä ja lukumääräisesti rajattuja.

3.2.3 Koulutuksen laajuus ja rakenne

Koulutus kestäisi yhteensä kolme työpäivää. Koulutuksen aluksi tutustuttaisiin itsenäisesti verkkoaineistoon perehtymällä kirjallisuuteen ja pitämällä opintopäiväkirjaa ja laatimalla vastaus verkossa tarjottuun ennakkotehtävään. Ennakkotehtävä käsiteltäisiin lähiopetuspäivänä. Tällöin huomioitaisiin jokaisen viranomaisen erityinen asema työskentelyssä, jolloin samaa tapausta voitaisiin käsitellä eri näkökulmista.

[21] MARAK eli moniammatillinen riskinarvioinnin kokous (engl. MARAC Multi-Agency Risk Assessment Conference.) Toimintamalli on kuvattu tarkemmin sivulla 15.

Ennakkotehtävä voisi olla esimerkiksi kirjallisuuden pohjalta esiin nousseita ajatuksia tai kysymyksiä, joita voitaisiin pohtia yhteisesti keskustellen. Verkkomateriaali käsittäisi tietopankin ja kirjallisuuslistan sekä mahdollisen netistä ladattavan kirjallisuusosion. Verkkomateriaalissa voitaisiin myös esitellä muiden maiden käytäntöjä.

3.2.4 Koulutuksen järjestäminen

Aluehallintovirastot tarjoaisivat kukin jatkokoulutusta kerran vuodessa. Tarkemmat perustelut aluehallintovirastojen valinnalle on esitetty luvussa 3.1.

Yhteen tilaisuuteen arvioidaan osallistuvan 50–70 henkilöä, joten vuoden aikana saataisiin koulutettua 300–420 henkilöä. Koulutusta voitaisiin tarjota myös työpajamuodossa.

Koulutettavien määrä on peruskoulutusta pienempi, sillä koulutusta tarjottaisiin niille viranomaisille, jotka joutuvat ilmiön kanssa useimmin tekemisiin. Koulutettavien rajaamisella voitaisiin myös varmistaa pienryhmätyöskentelyn edut, kuten keskustelu ja ryhmätöiden tekeminen.

Kouluttajina voisivat toimia viranomaiset omaan alaansa liittyvien kysymysten osalta, ammattikorkeakoulut ja osaamiskeskukset sekä järjestöt, joilla on kokemusta ja tietotaitoa asiasta. Esimerkkeinä voidaan mainita Ihmisoikeusliiton Kitke! -hankkeen, Monika-Naiset liitto ry:n ja Miehen Linjan työntekijät[22].

SUOSITUS

Jatkokoulutuksen valmistelu aloitetaan välittömästi ja ensimmäinen jatkokoulutus toimeenpannaan vuoden 2012 aikana.

Toimeenpanon käytännön järjestelyvastuusta päätetään valtiovarainministeriön koolle kutsumassa aluehallintovirastojen ylijohtajakokouksessa vuonna 2011. Jatkossa asia kirjataan aluehallintovirastojen tulossopimuksiin.

3.2.5 Koulutuksen liitettävyys

Koulutus voitaisiin liittää osaksi muuta koulutusta tai se voitaisiin tarjota itsenäisesti.

[22] Suomessa jo järjestetystä koulutuksesta kts. luku 5.

3.2.6 Koulutuksen valmistelu ja päivittäminen

Koulutuksen valmistelusta ja päivittämisestä vastaisi sosiaali- ja terveysministeriön asettamana Terveyden ja hyvinvoinnin laitos yhteistyössä poliisin, Kuntaliiton, Opetushallituksen ja aiheen parissa työskentelevien järjestöjen kanssa. Näin varmistettaisiin poikkihallinnollisuus koulutuksen sisällön suunnittelussa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen johdolla valmisteltaisiin koulutuksen sisältö ja sen päivittäminen sekä perus- että jatkokoulutuksen osalta.

SUOSITUS

Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi olla vastuussa jatkokoulutuksen sisällön valmistelusta ja materiaalien kokoamisesta.

Jatkokoulutuksen sisällön tuottamisesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriön asettama Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, poliisin, Kuntaliiton, Opetushallituksen ja kansalaisjärjestöjen muodostama asiantuntijaryhmä. Jatkokoulutuksen päivittämisestä vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ensimmäinen päivitys tehdään 2013, jonka jälkeen koulutus päivitetään säännöllisesti kolmen vuoden välein.

3.2.7 Koulutuksen kustannukset ja rahoitus

Koulutuksen kustannuksia on arvioitu tarkemmin peruskoulutusta koskevassa osiossa. Koulutuksen kustannukset koostuvat materiaalin tuottamisesta ja sen päivittämisestä, koulutuksen järjestämisestä, koulutustilojen mahdollisista vuokrista ja luentopalkkioista.

4 Katsaus kunniaan liittyvästä väkivallasta tuotettuun aineistoon

Koska kunniaan liittyvä väkivalta on Suomessa suhteellisen uusi ilmiö ainakin keskustelun tasolla, suomenkielistä aineistoa ei vielä ole tuotettu suuria määriä. Asian uutuudesta johtuen aineisto on kuitenkin ajantasaista. Alla on esitelty aineistoa lyhyesti. Esitys ei ole kattava, vaan siinä on pyritty luomaan katsaus lähivuosina tuotettuun suomenkieliseen aineistoon. Muunkielistä aineistoa löytyy runsaasti verkosta. Muistion liitteeksi on koottu kirjallisuusluettelo, josta löytyy tarkemmat tiedot mainituista julkaisuista.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin Amoral-hankkeen loppujulkaisu *Kunnia konfliktina - Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn* esittelee suomalaista kunniaan liittyvän väkivallan tutkimusta sekä pohtii hankkeen käytännön kokemusten pohjalta kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista, siihen puuttumista ja ennalta ehkäisyä sekä ratkaisujen hakemista. Kirjassa esitellään tapauskuvauksia, joissa on esiintynyt kunniaan liittyvää väkivaltaa. Kirjassa pohditaan niin riskisignaalien tunnistamista kuin kunniaan liittyvää väkivaltaa viranomaisen silmin. Teoksen loppuun on lisätty katsaus Pohjoismaissa tuotetuista hyvistä käytännöistä kunniaan liittyvän väkivallan vähentämiseksi.

Kunniaan liittyvä väkivalta viranomaisen silmin -selvitys julkaistiin vuonna 2008. Julkaisussa on pohdittu mitä jatkossa tulisi tehdä sekä esitetty yhteenveto kunniaan liittyvän väkivallan tapausten ratkaisuista. Osana Amoral-hanketta on julkaistu myös *Uhkana kunnia -Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiselle.* Julkaisussa on pohdittu muun muassa riskisignaalien tunnistamista, välitöntä puuttumista, viranomaisten työnjakoa ja yhteistyötä, neuvottelua sekä ennalta ehkäisyä.

Ihmisoikeusliitossa on vuonna 2011 laadittu muistio *Taustatietoa, kunniaan liittyvät konfliktit.* Lisäksi Ihmisoikeusliitto on laatinut viranomaisille suosituksen koskien tyttöjen ympärileikkausta ja julkaissut muistion tyttöjen ympärileikkauksia ennalta ehkäisevästä työstä.

Raija Ala-Lipastin kirjoittama ja Anneli Bautersin toimittama kirja *Kunniaväkivalta* julkaistiin vuonna 2009. Kirjassa perehdytään kunnia-ajattelun taustoihin ja tarjotaan runsaasti esimerkkejä kunniaan liittyvästä väkivallasta sen uhreiksi joutuneiden naisten kertomina. Lisäksi kirjassa pohditaan kunniaan liittyvän väkivallan uhrien auttamisen ongelmia ja annetaan suosituksia.

Ihmisoikeusliiton S*elvitys maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lähettämisestä vanhempien kotimaahan tai toiseen maahan väliaikaisesti kasvatettavaksi tai asumaan* käsittelee muun muassa pakkoavioliittoja ja tyttöjen ympärileikkauksia.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2005 Monika-Naiset liitossa tuotetun oppaan *Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta -Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön.* Oppaassa käsitellään kunniaan liittyvää väkivaltaa, pakkoavioliittoja ja tyttöjen ympärileikkausta. Oppaassa paneudutaan varhaiseen puuttumiseen, tilanteen arviointiin ja väkivallan uhriksi joutuneiden naisten tukemiseen ja heille tarjolla oleviin palveluihin. Oppaassa on selkeitä ohjeita miten asiakkaalta voi esimerkiksi kysyä väkivallasta. Lisäksi oppaassa annetaan suosituksia väkivallan uhrin auttamistyöhön.

Monika-Naiset liiton julkaisussa *Tunnista ja turvaa -Käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa* (2011) tavoitteena on tarjota viranomaisille, vastaanottokeskusten työntekijöille ja muille pakolaisten ja maahanmuuttajien parissa työskenteleville työkalu, joka auttaa tunnistamaan ja huomioimaan maahanmuuttajataustaisiin liittyviä väkivallan piirteitä ja toimimaan väkivallasta selviytymisen edistämiseksi. Käsikirja on konkreettinen opas väkivaltaan puuttumiseen, auttamiseen ja ehkäisytyöhön. Käsikirjassa käsitellään muun muassa seksuaalista väkivaltaa ja traumatisoitumista, kunniaan liittyvää väkivaltaa, tyttöjen ympärileikkausta, HIV/AIDS:ia, tulkin käyttämistä sekä väkivaltaisen henkilön kanssa toimimista.

Naisena maailmalta Suomeen kertoo kehitysmaista muuttaneiden naisten omakohtaisia tarinoita väkivallasta ja alistamisesta kotimaassa. Julkaisu on julkaistu ulkoministeriön kehitysyhteistavaroin ja tuotettu Monika-Naiset liitossa vuonna 2010.

Sisäasiainministeriön julkaisussa *Puhumalla Paras -Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin* käsitellään kunniaan liittyvää väkivaltaa nostamalla esiin Rebwar Karimin ensimmäisessä Kunniaväkivalta -hankkeessa tuottama muistilista neuvottelutilanteissa. Lisäksi julkaisussa havainnollistetaan perheen sisäisiä konflikteja ja tarjotaan apuvälineitä sovitteluun. Julkaisun lopussa esitellään esimerkkejä koulutuksista, menetelmistä ja toimintamalleista.

Maahanmuuttajanaiset väkivallan uhrina (Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita) tarjoaa hyödyllistä tilastotietoa maahanmuuttajanaisiin kohdistuneesta väkivallasta.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisohjelmassa kunniaan liittyvän väkivallan käsittely on sisällytetty osaksi maahanmuuttajanaisten kokemaa väkivaltaa ilman erillisesti suunnattuja toimenpiteitä.

Kunniaan liittyvästä väkivallasta on tehty muutama opinnäytetyö ja esimerkiksi Suvi Keskinen on käsitellyt aihetta tutkimuksissaan. Sanna Raatikainen (2006) on tarkastellut kunniaan liittyvää väkivaltaa Poliisikoulun lopputyössään *Kunniaväkivalta. Taustatekijät ja tunnistaminen poliisin näkökulmasta.* Arto Karalahti (2008) puolestaan on tutkinut kunniaan liittyvää väkivaltaa Turun yliopiston oikeussosiologian ja

kriminologian laitokselle tekemässään pro gradu -työssä *Kunniaväkivalta -kunniamurha kunniaväkivallan muotona* keskittyen kunniamurhiin.

Www.ahaa-avaimia.fi -sivustolta löytyy hyödyllistä materiaalia aiheesta ja osoitteesta www.ihmisoikeudet.net löytyy koulutusmateriaalia ihmisoikeuksista.

5 Esimerkkejä Suomessa järjestetystä koulutuksesta

Tähän lukuun on koottu esimerkkejä Suomessa järjestetystä koulutuksesta, jonka aiheena on ollut kunniaan liittyvä väkivalta. Viranomaisille koulutusta aiheesta on tarjottu esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Amoral-hankkeen, Monika-Naiset liitto ry:n koulutusohjelman, Ihmisoikeusliiton KokoNainen ja Kitke!-hankkeiden ja Espoon Lyömätön Linja -toiminnan yhteydessä toimivan Miehen Linjan puitteissa.

Poliisi on järjestänyt sekä valtakunnallisesti että paikallisesti erilaisia päivän kestäviä koulutustilaisuuksia, joissa on käsitelty kunniaan liittyvää väkivaltaa. Aihetta käsitellään myös juridiikan ammattilaisille suunnatussa sensitiivisyyskoulutuksessa (SENJA-koulutus), joka antaa tietoa lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikoksen uhriksi joutumisen vaikutuksista ja toimintaohjeita uhrien kanssa toimimisessa.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Amoral-hanke oli käynnissä vuosina 2007–2010. Hankkeessa pyrittiin kartoittamaan kunniaan liittyvän väkivallan parissa tehtävän työn kannalta keskeisiä hyviä käytäntöjä, verkostoja ja toimivia työskentelymalleja sekä neuvomaan ja tukemaan kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneita, heidän perheitään ja niitä viranomaisia, jotka työssään joutuvat ilmiön kanssa tekemisiin. Hankkeen neljän toimintavuoden aikana tarjottiin konsultaatiota noin 100 tapauksessa, jossa epäiltiin kunniaan liittyvää väkivaltaa. Lisäksi hankkeen puitteissa järjestettiin noin sata koulutustilaisuutta viranomaisille ja sosiaali- sekä terveysalan opiskelijoille. Maahanmuuttajille ja maahanmuuttajataustaisille järjestettiin heidän omalla kielellään keskusteluseminaareja ja vertaisryhmiä.

Tällä hetkellä kunniaan liittyvästä väkivallasta koulutetaan esimerkiksi WIMMA -koulutuspaletin kautta. WIMMA on kolmen eri järjestön neljän eri hankkeen yhteistyökoulutus. Mukana yhteistyössä ovat Väestöliiton Monikulttuurinen osaamiskeskus, Espoon Lyömättömän Linjan yhteydessä toimiva Miehen Linja, Ihmisoikeusliiton Kitke! -hanke sekä KokoNainen -hanke.

Ihmisoikeusliiton Kitke! -hankkeen päätavoitteena on ehkäistä kunniaan liittyvän väkivallan aiheuttamia ihmisoikeusloukkauksia. Hankkeessa pyritään muun muassa parantamaan viranomaisten kykyä tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Hankkeen puitteissa tehdään niin yhteisötyötä, neuvonta- ja ohjaustyötä kuin yhteiskunnallista vaikuttamistyötä sekä koulutetaan viranomaisia ja sosiaali- ja terveydenhoitoalan opiskelijoita. Jatkossa tehdään myös selvitys maahanmuuttajaväestön suhtautumisesta kunniaan liittyviin ilmiöihin.

Kitke! -hanke kouluttaa viranomaisia ja opiskelijoita. Koulutusosioissa kuvataan muun muassa kunniaan liittyvää väkivaltaa ja kunniakonflikteja ilmiönä ja käsitellään kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteitä, ilmiötä ylläpitävien yhteisöjen ominaisuuksia, kuvataan yhteisöllisyyden, yhteiskunnan ja kulttuuristen kontekstien osuutta, konfliktin osapuolten asemaa, perhedynamiikan ja maahanmuuton vaikutusta ilmiöön ja asiakkaisiin sekä ennaltaehkäisevän-, yhteisötyön ja kriisityön menetelmiä. Koulutuksissa käydään läpi myös ihmisoikeussopimukset ja kansalliset lait, jotka ohjaavat viranomaistyötä.

Kitke! -koulutus tarjoaa viranomaistyöhön tunnistamisen, intervention ja riskin arvioinnin välineitä ja tilaisuutta kehittää ammatillista osaamista ja asiakkaiden sekä ilmiön kohtaamisen hallintaa muun muassa case -työskentelyn ja reflektoinnin avulla. Koulutuksissa kerrotaan myös Ihmisoikeusliiton kehittämän dialogityöpajamallin avulla tehtävästä yhteisötyöstä ja sen tuloksista.

Ihmisoikeusliiton KokoNainen -hankkeen tavoitteena on varmistaa, ettei tyttöjä ympärileikata Suomessa, eikä heitä viedä muualle ympärileikattavaksi. KokoNainen -hankkeessa valmisteltu koulutusmateriaali tarjoaa tietoa ympärileikkauksista, ennen koulutusta tehtäviä harjoituksia sekä harjoituksia koulutustilanteeseen.

Monika-Naiset liitto kehittää ja tarjoaa palveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille, -lapsille ja -tytöille sekä kouluttaa valtakunnallisesti maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamisesta ja puuttumisesta viranomaisia ja suurta yleisöä. Liitto on kouluttanut vuodesta 2005 lähtien systemaattisesti vapaaehtoisia tukihenkilöitä väkivaltaa kokeneiden henkilöiden auttamiseksi ja tukemiseksi ja pitää yllä yhteiskunnallista keskustelua maahanmuuttajanaisiin kohdistuvasta väkivallasta. Liitto on tuottanut useita julkaisuja ja koulutuspaketteja väkivaltatyöhön. Lisäksi Monika-Naiset liitto kehittää yhteistyössä sektorirajat ylittävän työryhmän kanssa salaisessa osoitteessa toimivan turvakotiverkoston toimintaa, jonka avulla pyritään takaamaan kunniaan liittyvän väkivallan uhrien suojelua ja turvallisuutta.

Monika-Naiset liitto ylläpitää väkivaltatyön osaamiskeskusta Monikulttuurinen Voimavarakeskus. Keskus toimii matalan kynnyksen periaatteella, ja siellä tarjotaan ammatillista ohjaus- ja neuvontapalveluja väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille ja -lapsille sekä tytöille Helsingissä, Vantaalla ja Kemi-Torniossa 20–25 eri kielellä. Lisäksi ylläpidetään valtakunnallista ympärivuorokautista päivystävää puhelinta. Kunniaan liittyvän väkivallan, ihmiskaupan ja tappouhkauksien tapauksia käsiteltiin yhteensä 117 vuonna 2010.

Mona-koti on salaisessa osoitteessa toimiva turvakoti, jossa on tarjottu kriisiapua väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille ja -lapsille vuodesta 2004 asti. Vuonna 2011 asiakkaista 14 oli kunniaan liittyvän väkivallan, 44 tappouhkauksen uhria ja 7 ihmiskaupan uhria. Monika-Naiset liitto ylläpitää turvakotia.

Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan yhteydessä toimiva Miehen Linja pyrkii auttamaan maahanmuuttajataustaisia miehiä, jotka ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa perheessään tai lähisuhteissaan. Miehen Linja tarjoaa myös maahanmuuttajamiehille lähisuhde- ja perheväkivaltaa ennaltaehkäisevää ryhmätoimintaa (Dusti-malli). Miehen Linjassa on valmisteltu koulutuspaketti, joka on tarkoitettu monikulttuurisuustyötä tekeville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja avuksi erityisesti maahanmuuttajamiehiä kohdatessa.

Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen välistä Perheväkivalta Rikosprosessissa -yhteistyömallia ollaan laajentamassa. Tähän liittyen Miehen Linjan ja turvakodilla toimivan Naistenavun työntekijät ovat kouluttaneet poliiseja ja lupakanslian henkilökuntaa väkivaltaan liittyvistä teemoista ja kulttuurisensitiivisestä otteesta maahanmuuttajataustaisten kanssa toimiessa.

6 Yhteenveto

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ennalta ehkäistään viranomaisille suunnatun koulutuksen keinoin. On varmistettava viranomaisten kyky ja resurssit tunnistaa ja puuttua sekä varhaisessa vaiheessa että rikoksen tunnusmerkkien täyttyessä kunniaan liittyvään väkivaltaan.

Tavoitteen mukaisesti työryhmä ehdottaa, että:

1. Perus- ja jatkokoulutuksen valmistelu aloitetaan välittömästi ja toimeenpannaan ensimmäinen peruskoulutus luvun 3.1 mukaan ja jatkokoulutus luvun 3.2 mukaan vuoden 2012 aikana.

2. Sosiaali- ja terveysministeriö asetetaan vastuutahoksi koulutuksen sisällön valmisteluun, materiaalien kokoamiseen ja niiden päivittämiseen sekä koulutuksen järjestämiseen.

3. Perus- ja jatkokoulutuksen sisällön tuottamisesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriön asettama Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, poliisin, Kuntaliiton, Opetushallituksen ja järjestöjen muodostama asiantuntijaryhmä. Koulutuksen päivittämisestä vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ensimmäinen päivitys tehdään 2013, jonka jälkeen koulutus päivitetään säännöllisesti kolmen vuoden välein.

4. Toimeenpanon käytännön järjestelyvastuusta päätetään valtiovarainministeriön koolle kutsumassa aluehallintovirastojen ylijohtajakokouksessa vuonna 2011. Jatkossa asia kirjataan aluehallintovirastojen tulossopimuksiin.

5. Koulutuksen järjestämiseen ja siinä käytettävän materiaalin tuottamiseen osoitetaan valtion budjetissa riittävä rahoitus. Koulutuksesta koituvat kustannukset huomioidaan sosiaali- ja terveysministeriön kehyksessä ja vuodesta 2012 lähtien aluehallintovirastojen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulossopimuksissa.

6. Jatkossa selvitetään lainsäädännön mahdollisuudet kytkeä tukitoimiin ja auttamisjärjestelmään ohjaaminen rikosprosessiin ja muihin uhrin tukemiseksi tarkoitettuihin lainsäädännön keinoihin (esim. lähestymiskieltolainsäädäntö).

Liite 1: Kirjallisuus

Ala-Lipasti, Raija (kirj.), Bauters, Anneli (toim.) (2009): Kunniaväkivalta. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto.

Arends-Tóth, J.V.; Vijver, F.J.R. van de; Poortinga, Y.H. (2006): Family Relationships among Immigrants and Majority Members in the Netherlands: The Role of Acculturation.

Ekholm, Elina ja Salmenkangas, Mai (2008): Puhumalla Paras. Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin. Sisäasiainministeriön julkaisu. http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/7B320EC58B779A73C225742F003F85CD/$file/012008.pdf.pdf

Hiltunen, Suvi ja Tuominen, Jenni (toim.) (2011): *Naisena maailmalta Suomeen. Elämäntarinoita eri puolelta maailmaa.* Monika-Naiset liitto. Tuettu ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroin.

Honkasalo, Veronika (2011): Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 109.

Ihmisoikeusliitto (2010): Selvitys maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lähettämisestä vanhempien kotimaahan tai toiseen maahan väliaikaisesti kasvatettavaksi tai asumaan.

Ihmisoikeusliitto (2011): Taustatietoa. Kunniaan liittyvät konfliktit.

Ihmisoikeusliitto: ”Ei! Tyttöjen ympärileikkaukselle. KokoNainen-hankkeen koulutusmateriaali.

Kanerva, Marianna ja Nurmi, Reet (toim.) (2011): Tunnista ja turvaa - Käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. Monika-Naiset liitto (julkaistu Euroopan pakolaisrahaston tuella).

Karalahti, Arto (2008): Kunniaväkivalta -kunniamurha kunniaväkivallan muotona. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Korhonen, Kaija ja Ellonen, Noora (2007): Maahanmuuttajanaiset väkivallan uhrina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 60/2007.

Krug, Etienne G.; Dahlberg, Linda L.; Mercy, James A.; Zwi, Anthony B.; Lozano Rafael (2005) (toim.): Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Lääkärin sosiaalinen vastuu ry ja Terveyden edistämisen keskus ry. Jyväskylä: Gummerus.

Kyllönen-Saarnio, Eija ja Nurmi, Reet (2005): Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 15/2005.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu ja 5/2010. http://www.stm.fi/julkaisut/julkaisuja-sarja/nayta/_julkaisu/1522973#fi

Parekh, Seija (2010): Tyttöjen ympärileikkausta koskevien suositusten tunnettavuus ja käyttö terveydenhuollossa. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki.

Pekingin julistus ja toimintaohjelma. YK:n neljäs maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi, Peking 4-15.9.1995. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 6/1996.

Raatikainen, Sanna (2006): Kunniaväkivalta. Taustatekijät ja tunnistaminen poliisin näkökulmasta. Poliisikoulun päättötyö.

Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence in Council of Europe menber states. CDEG(2007)3. Council of Europe. Strasbourg 2007.

Robinson, Amanda L. (2006). Reducing Repeat Victimisation Among High-Risk Victims of Domestic Violence. Violence Against Women, 2006:8:761-788.

Salmenkangas, Mai (2005): Muutu. Puutu. Oppilaitoksen yhdenvertaisuusopas. SEIS-hanke, Euroopan Unioni.

Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1/2011.

Tauro, Tanja ja van Dijken, Marjo (2009): Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri.

Tiilikainen, Marja (2004) (toim.): Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa – Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Ihmisoikeusliitto.

Uhkana kunnia. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin julkaisu.

Vänttinen, Laura (2008?): Kunniaan liittyvä väkivalta viranomaisten silmin. Kokemuksia ja käsityksiä asiakkaiden kohtaamasta kunniaväkivallasta. Haastatteluselvitys. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri ry. Amoral -hanke.

Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 7/2010.

Liite 2: Verkkosivustoja ja linkkejä tuotettuun aineistoon

Ahaa-koulutusmateriaali: www.ahaa-avaimia.fi

Amoral-hankkeen verkkosivut: http://uudenmaanpiiri.mll.fi/toiminta/kunniaan-liittyvan-vakivallan-eh/

Sisäasiainministeriön julkaisut:
http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/vwbytema?openview

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisut:
http://www.stm.fi/julkaisut